

TOVERBERG 65

JAARGANG 17 / 2 ZOMER 2022

HET BELEEFDE GENOT
CULTURELE EN LITERAIRE KRING

"Ieder mens die genoegene schiept in het voltooiën van zijn taak is een kunstenaar; welke ook die taak is en hoe nederig ze ook is, hij brengt een kunstwerk tot stand. De toetssteen is het beleefde genot, het plezier, de perfectie: het overtuigend resultaat!"

Henry Van de Velde

Doornlaan 8, 8210 Zedelgem

0498/73.58.73

info@hetbeleefdegenot.be

BTW BE0893.747.805

Rek. BE71 0014 8517 3969

www.hetbeleefdegenot.be

Colofon

Redactie: Els Vermeir, Carine Vankeirsbilck, Marie-Rose D'Haese, Bart Madou, André Callier

Werkten ook mee: Marie-Claire Devos, Rita Vanhoutte, Katherine Muylaert, Anja Van Geert, Jacques Hemschoote, Andreas Van Rompaey, Oleh Kotsaref

Kaft: Rika Van Dycke

Vormgeving: André Callier

Foto's: Webfoto's, Jacques Hemschoote, Jan Dhondt, Andre Callier

Toverberg verschijnt 4x per jaar, bij het begin van elk jaargetijde.

Lid worden van "Het Beleefde Genot" kan via een abonnement te nemen op de TOVERBERG door 20 € te storten op de hierboven vermelde rekening.

Afzonderlijke nummers: 6 €

De auteurs zijn verantwoordelijk voor hun bijdragen.

Kopiëren of citeren is toegelaten, mits bronvermelding.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	3
Doordenker	5
Elsenspinsel	6
Chapeau	9
Over de grens	14
De leesgroep Zedelgem leest	16
Beleefd	19
Te beleven	22
Les femmes de ma vie	29
Poëzie	31
Kathebelletjes	34
Ad multos annos	36
Proustiana	40
Pathéscope	44
Gelezen en goedgekeurd	46
Buitenbeentjes	48

ISSN 2030-1340

Voorwoord

Door Els Vermeir

Beste lezer,

Het lijkt wel of we bij elke editie van Toverberg, net voor het in druk gaan, een icoon van de Nederlandstalige letterkunde verliezen. En icoon is in het geval van Jeroen Brouwers nog een understatement: de wierook van alle kerken en kathedralen ter wereld volstaat amper om zijn literair genie te verheerlijken.

En dan is er nog die andere duistere schaduw die over de wereld hangt: de oorlog in Oekraïne. Een broedermoord die nooit had mogen gebeuren, wat door Bart Madou prachtig geïllustreerd wordt aan de hand van Russische en Oekraïense *poëzie*. Ook een van zijn *Femmes de ma vie* is trouwens Russische: Marina Tsevetseva, die samen met Anna Enquist in de kijker staat.

Vraag is waar de oorsprong van dit conflict zich bevindt. Misschien weet Noud Bles daar meer over, de romancier die door Andreas Van Rompaey werd geïnterviewd, en onder meer schreef over het uiteenvallen van de Sovjet-Unie. En wie weet kunnen we er ook iets over leren in George Orwells bespreking van Mein Kampf. Waarom Orwell dat – en ander werk – schreef, dat heeft Bart Madou *Gelezen en goedgekeurd*.

Conflicten zijn er al sinds mensenheugenis en jammer genoeg trekken te weinig mensen lessen uit de geschiedenis. Die is nochtans uitermate boeiend, zoals Marie-Rose D'Haese in haar *Chapeau* illustreert aan de hand van *Papyrus*. En hoe belangrijk vrijheid is, dat leerde Carine Vankeirsbilck van Sartre in haar *Doordenker*.

De gevolgen van een oorlog zijn evenwel niet te overzien. Er is in Oekraïne vast meer dan één *jongentje dat niet (meer) wou eten*, zoals in mijn Elsenspinsel. En ook in de leesgroep van Marie-Claire Devos zijn er heel wat *Consequenties*. Maar uiteindelijk is er slechts één juist antwoord op zoveel haat en geweld: *Amour*, zoals de gelijknamige film (of zijn het er twee?) die ik jullie in Pathéscope graag voorstel. En verder komt het erop aan zoveel mogelijk de mooie kanten van het leven te vieren. Letterlijk vieren, om te beginnen: verjaardagen, zoals die van de

(bijna) honderdjarige Bozar, waar *Buitenbeentje* Rita Vanhoutte ons rondleidt, of de 500ste geboortedag van Joachim du Bellay: *ad multos annos!*

We kunnen ook gewoon de schoonheid zelf vieren, aan de hand van speelse gedichten van Anja Van Geert in *Over de grens*, of via de mooie beschrijvingen van schilderijen in *La Recherche du temps perdu*, door Bart Madou voorgesteld in zijn *Proustiana*. Schoonheid zat er vast ook in wat Zarathoestra dacht en sprak, lezingen die u misschien samen met Bart heeft *Beleefd*. Als u die gemist heeft, is het te laat, maar niet getreurd: er valt nog zoveel meer *Te beleven!* Een vrijetijdsmarkt, een lezing rond Mary Shelley en voor wie het wat actiever wil: een Poëziepad in het kasteelpark van Loppem. Ideaal met zo'n prachtige zomer in het verschiet. Jacques Hemschoote vertelt u trouwens nog heel wat meer over het kasteel en zijn geschiedenis.

Zo wordt 2022 vast toch nog een fijn en *overzichtelijk jaar*, zoals in de *Kroniek* van Diane Broekhoven, waar Katherine Muylaert een *Kathebelletje* aan wijdt.

Veel leesplezier!

Wie wil schrijven, moet uitsluitend schrijven, en vierentwintig uur per etmaal voor zijn schrijven, en voor niets anders, beschikbaar zijn, dag en nacht, alles wat hij doet of meemaakt in het teken stellend van het oeuvre dat hij maakt, zijn hele leven lang, en het beschouwen als zijn lot dat hij niet kan ontlopen en overigens tot in de uiterste consequentie niet wil ontlopen – dät is een schrijver.

.Jeroen Brouwers - Winterlicht

Doordenker

Door Carine Vankeirsbilck

SARTRE

Jean-Paul Charles Aymard Sartre, geboren te Parijs op 21 juni 1905 en aldaar overleden op 15 april 1980, was een Frans filosoof en schrijver van romans en toneelstukken. Hij wordt beschouwd als de vader van het Franse existentialisme. In een interview dat Sartre in 1969 gaf aan het Engelse tijdschrift *New left review*, werd hem gevraagd naar de verhouding van zijn vroegere filosofie tot zijn latere theoretische werken.

'Vandaag zou ik het begrip vrijheid als volgt definiëren: vrijheid is de kleine beweging die uit een volstrekt maatschappelijk gebonden wezen een mens maakt die niet in alles belichaamt wat afkomstig is van zijn omstandigheden'. Dat klinkt als een herroeping van de centrale these van *Het zijn en het niet (L'être et le néant)*, maar daarvan kan in werkelijkheid geen sprake zijn als men de latere geschriften van Sartre in aanmerking neemt. De vrijheid bestaat uit de keuze van dat wat men is en houdt niet in dat elke afzonderlijke beslissing onvoorwaardelijk afloopt. De menselijke realiteit bestaat uit de keus iets te zijn, chef te zijn, kelner te zijn, schrijver te zijn. Deze zijnskeuze komt eenvoudig tot uitdrukking in het leven dat men leidt. De menselijke realiteit wordt juist daardoor bepaald dat het haar 'om haar zijn gaat'.

Dat elk mens zijn eigen project moet ontwikkelen, mag niet leiden tot de opvatting dat we een ander mens nooit zouden kunnen begrijpen.

In elk project steekt iets universeels, in die zin dat elk project voor ieder mens begrijpelijk is. Wat beslist niet betekent dat dit project de mens voor altijd bepaalt, maar wel dat het gereproduceerd kan worden.

Men kan wel kiezen maar men kan niet *niet* kiezen. Ik moet weten: ook als ik niet kies, kies ik nog.

Uit *Kopstukken Filosofie: Sartre*, Martin Suhr, Lemniscaat, 2005, 194 blz.

Elsenspinsel

Door Els Vermeir

HET JONGETJE DAT NIET WOU ETEN

Er was eens een jongetje dat niet wou eten.

'Ben je ziek? Heb je pijn?' vroeg zijn papa – want het was papa's week om voor het jongetje te zorgen -, terwijl hij een koortsthermometer tegen zijn voorhoofd drukte. Het jongetje schudde het hoofd, maar zei verder niets; de koortsthermometer biepte een normale lichaamstemperatuur.

'Je moet toch íets eten, anders ga je dood!' drong papa ongerust aan. Maar het jongetje klemde zijn kaken opeen en zweeg.

'Zal ik pannenkoeken voor je bakken?' vroeg papa ten einde raad. Hij wist dat het jongetje dol was op pannenkoeken. Maar toch schudde dat ook nu weer het hoofd, en ging met zijn knieën opgetrokken en zijn knuffelbeer tegen zich aan in de zetel liggen.

Toen het jongetje ook de volgende dag niks had gegeten, bracht zijn papa hem wanhopig naar het ziekenhuis. Daar moest het jongetje zijn tong uitsteken, werd er naar zijn hart en longen geluisterd, moest hij op een potje plassen en prikte een magere verpleegster met een scherpe neus en een vermoeid gezicht een naald in zijn arm om er een tube bloed mee te vullen. Dan moest hij naar een rare dokter met dikke brillenglazen, die wat vragen stelde waar hij niks van begreep, hoofdschuddend naar zijn computer keek, en uiteindelijk weer een andere verpleegster liet komen, die het jongetje en zijn papa naar een piepklein kamertje met een spijlenbed erin bracht. Weer werd een naald in zijn arm geprikt, dit keer via een dun buisje verbonden met een plastic zakje vol water. Daar zat, zo vertelde papa hem, alles in wat zijn lichaam nodig had om te leven. Maar het was natuurlijk niet de bedoeling dat ze voor altijd in het ziekenhuis zouden blijven en al zeker niet, dat het jongetje voor altijd met een zakje water verbonden zou zijn. Niet zo praktisch wanneer je naar het toilet moet of wil slapen, trouwens, voor-spelde papa hem.

Toch hield de jongen zijn tanden nog steeds stevig op elkaar, zei niets en deed zijn ogen dicht. Ook papa was moe en viel naast hem op de bank in slaap.

Dagenlang bleef het jongetje in het ziekenhuis. Elke namiddag en avond kwam papa naast zijn bedje zitten, probeerde hem te doen lachen of eten, en ging uiteindelijk, na een nachtzoen, ontgoocheld naar huis. Af en toe kwamen er dokters langs, stelden wat vragen, deden wat testjes en gingen dan weer hoofdschud-

dend naar buiten. Tussendoor kwamen er ook voortdurend verpleegsters langs. Jonge en oude, dikke en dunne, nors kijkend of met vrolijke ogen. En allemaal herhaalden ze steeds weer dat hij moest eten, zodat hij snel weer naar huis kon.

Het probleem was, dat het jongetje wel zakjes kreeg met alles erin wat zijn lichaam nodig had om te leven, maar dat niemand eraan had gedacht hem een zakje te geven met alles erin wat zijn ziel nodig had om te leven.

Op een dag kwam er een meisje de kamer binnen. Ze had een wipneus, donkere wangen en een gek, kroezelig kapsel dat alle kanten opwipte terwijl ze liep. 'Ik breng je een boterham met droomboter en pinkelkaas,' zei ze, terwijl ze een bordje voor zijn neus zette.

Het jongetje keek haar een tijdje indringend aan. Er zat een vreemd soort lichtje in haar ogen, alsof het vensters waren waar je de hemel door kon zien.

'Als ik die opeet, moet ik dan naar huis?' vroeg het jongetje.

'Neen, hoor, jij moet niks!' antwoordde het meisje, 'Maar als je wil, dan mag dat wel.'

Ze ging op de bank naast het bed zitten en begon schaapjes te tekenen in het was dat ze op het raam had geademd.

Het jongetje nam de boterham, haalde de plakjes van elkaar om te kijken wat erop zat, en at hem dan vliegensvlug op.

'Goed zo!' zei het meisje, waarna ze het bordje nam en de kamer uitliep. 'Kom je snel terug?' riep het jongetje haar na.

Het meisje keek even om, knikte met haar hoofd, zodat haar haar op en neer wiebelde, en ging naar buiten.

Toen papa wat later de kamer binnen kwam – ook al was het intussen niet meer papa's week om voor het jongetje te zorgen – stond het bord met ziekenhuiskost nog steeds onaangeroerd op tafel en lag het jongetje alweer te slapen. Een verpleegster die de deur opende, schudde met een spijtige blik het hoofd en ging weer weg.

Een week lang bracht het meisje met het wiebelkapsel het jongetje zonder dat iemand het merkte dingen te eten. Maankoeken en zonnepap, sterrenzaad en elfenbrood, vlinderfruit en toverworst.

'Ik vind jou lief,' zei het jongetje aan het eind van de week. 'Bij jou moet ik nooit wat. Bij de grote mensen moet alles steeds.'

'Dat is zo,' zei het meisje. 'Dat komt, omdat ze zelf ook zoveel moeten, dat ze niet meer weten, wat verlangen is.'

'Ik verlang zo naar de tijd, dat mama en papa samen voor me zorgden,' zuchtte het jongetje. 'Naar de tijd dat ze allebei van me hielden.'

'Die tijd komt niet meer terug,' antwoordde het meisje, 'maar als je wil, neem ik je mee naar een tijd, waar iedereen van je houdt.'

'Ben jij daar dan ook?'

'Ja?'

'En moet er daar veel?'

'Niets moet. Alles mag.'

'Dan wil ik heel graag met je mee!' lachte het jongetje, en sprong vrolijk op en neer.

'Dan gaan we toch!' glimlachte het meisje, en ze nam het jongetje op haar rug.

Toen papa die avond de kamer in kwam, vond hij enkel nog een knuffelbeer en een leeg bordje met enkele glinsterende kruimels...

Zoals alles hebben woorden hun wat, hoe en waarom. Sommige zijn plechtig en richten zich pompeus tot ons, verwaand, alsof ze voorbestemd zijn tot grootse dingen, en dan zie je dat ze slechts een lichte bries zijn die nog geen wiek van een molen in gang zou kunnen zetten, andere, van het gewone, doorsnee, alledaagse soort, krijgen ten slotte gevolgen die niemand had durven voorspellen, ze zijn niet daarvoor ontstaan en toch schokken ze de wereld.

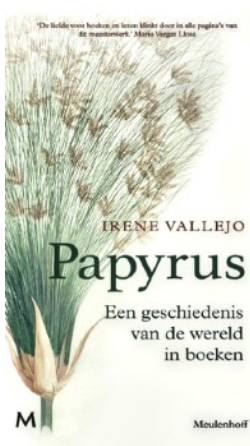
José Saramago, Kaïn

Chapeau

Door Marie-Rose D'Haese

IRENE VALLEJO: PAPYRUS

Irene Vallejo (1979) studeerde klassieke literatuur aan de universiteiten van Zaragoza en Florence. Ze is de auteur van twee romans en een aantal kinderboeken. Daarnaast geeft ze lezingen en beschrijft ze in haar wekelijkse columns in *El País* en *Heraldo de Aragón* haar liefde voor de klassieke oudheid.

Van haar las ik *Papyrus* dat ze onder de oorspronkelijke titel *El infinito en un junco* publiceerde in 2019. Op YouTube kan je een filmpje bekijken van een minuut of vier, waarin ze het over dit boek heeft. *Papyrus* is een rijk boek en het verrijkt de lezer. Ik heb het met verbazing en bewondering gelezen. Ik heb eruit geleerd, ook over mijn eigen vakgebied: daar doe ik mijn hoed voor af.

Ze leert mij bv. dat de eerste betekenis van het substantief *liber*, bast, schors betekent en dus eigenlijk een metonymie is voor wat op die drager geschreven wordt en zo een boek wordt.

Structuur van het boek

Er is een korte proloog en een korte epiloog. Verder zijn er twee grote delen: *Griekenland bedenkt de toekomst* en *De wegen van Rome*. Beide delen zijn onderverdeeld in korte hoofdstukken, wat de lectuur makkelijker en aangener maakt. Proloog en epiloog spiegelen elkaar.

In de proloog zien we mannen in opdracht van Ptolemaeus III op zoek naar boeken voor de bibliotheek van Alexandrië.

In de epiloog trekken vrouwen erop uit om in het afgelegen en veronachtzaamde Appalachegebied boeken aan de man te brengen als reizende bibliothecarissen.

Omdat er zoveel te vertellen valt, behandel ik in deze bijdrage enkel het eerste deel: *Griekenland bedenkt de toekomst*.

Vertrekkend van Alexandrië vertelt ze de geschiedenis van Alexander de Grote met nadruk op wat hem dreef, zijn pathos, een onverzadigbaar verlangen naar het onbekende en hoe dit uiteindelijk gefnuikt wordt door de reële en realistische verlangens van zijn soldaten. In die tijd was het Oosten het centrum van de beschaving waarop het licht van de geschiedenis viel en het Westen een onontwikkeld en duister gebied, waar de barbaren leefden.

Op de terugtocht vanuit Perzië en Indië sterft Alexander, op 32-jarige leeftijd. Zijn korte leven werd legendarisch in oost en west, er zijn referenties in de Bijbel en in de Koran. De Alexanderroman, oorspronkelijk in het Grieks geschreven en vervolgens in tal van talen vertaald, was naast de religieuze boeken het meest gelezen boek in de premoderne wereld.

Na de dood van Alexander de Grote barst een machtsstrijd los en een van de deelnemers daaraan is ene Ptolemaeus, die een voorvader van Cleopatra is. Zij was zijn laatste nakomeling in een reeks van 14, die gedurende 3 eeuwen heersten over het onafhankelijke Egypte.

Maar eerst was hij de vader van de beroemde bibliotheek. Het was de eerste bibliotheek die niet bedoeld was voor een specifieke persoon, een koning bv., of voor een bepaalde belangengroep, het was een universele bibliotheek, een verzameling van alle mogelijke teksten uit de hele toenmalige bekende wereld, met hun vertaling naar het Grieks. De ordening en het concept van een dergelijke bibliotheek ligt aan de grondslag van het wereldwijde web, waarop we surfend en klikkend van de ene verbazing in de andere vallen. De droom van de universele kennis in een geglobaliseerde wereld, die droom van Alexander de Grote is in onze tijd werkelijkheid geworden.

Toen Ptolemaeus zijn Alexandrië uitbouwde tot de hoofdstad van Egypte, was Egypte het synoniem van rijkdom door zijn graanproductie. Dit soort rijkdom, zegt Vallejo, moet je vergelijken met de dominantie van olie nu.

Bovendien produceerde Egypte de meest gegeerde drager van het schrift: papyrus.

De bibliotheek werd geordend volgens een classificatiesysteem ontworpen door Aristoteles en geïmplementeerd door diens leerling Demetrios van Phalerum. Ptolemaeus stichtte niet alleen de bibliotheek, hij richtte ook het Mouseion op, wat te vergelijken valt met onze onderzoekscentra, universiteiten en denktanks. De geleerden die er werkten, genoten, naast tal van andere voordelen, van vrijstelling van belastingen.

Aan de dominantie van papyrus als drager kwam een einde door een politiek conflict tussen de heerser van Egypte en die van Pergamon. Om de koning van Pergamon op de knieën te krijgen, staakte Egypte de levering van papyrus. Hierdoor werden de inwoners van Pergamon verplicht een techniek die ze al kenden de perfectioneren, nl. het gebruik van dierenhuiden. Zo ontstond het perkament.

Vallejo maakt duidelijk dat de overlevering van elke tekst die stamt uit de periode van voor de boekdrukkunst een wonder is. Een schat die we hebben dankzij het geduldige en gestage kopieerwerk van duizenden mannen en vrouwen die het de moeite vonden om de letters werkelijk een voor een over te schrijven gedurende vele eeuwen, zoals vroeger de verhalen eeuwen en eeuwen werden doorgegeven via orale weg.

In de oudheid was het meest gelezen Griekse werk de Ilias, hoewel de Odyssee veel moderner is, d.w.z. dichter bij onze manier van denken staat.

Ze vertelt uitgebreid over beide werken, zeer tot mijn genoegen.

Maar waarschijnlijk bestaat er een nog ouder werk, met name over een strijder, Memnon, een Ethiopiër. Het zou zeer goed kunnen dat het oudste epos dat we in Europa kennen, verhaalt over de wapenfeiten van een zwarte held.

Voor mij is het niet moeilijk om haar enthousiasme voor de in mysteriën gehulde Homeros te delen. Ze slaagt er echter ook in mij warm te maken voor Hesiodos, iemand die ik altijd als saai en droog heb beschouwd. Maar, zegt ze: je zou kunnen zeggen dat hij het eerste individu van Europa is, een verre literaire voorzaat van Annie Ernaux of Emmanuel Carrère. Ook zijn levensgeschiedenis wordt sail-lant uit de doeken gedaan.

Een immense stap voorwaarts in de overlevering is het tot stand komen van het alfabet. Wij die niets anders weten, hebben allicht geen idee hoe het moet zijn zonder, maar het heeft de wereld van het weten en overleveren definitief en grondig veranderd. Vallejo baseert zich op experts om te beweren dat het een individu is geweest aan wie we uiteindelijk het ontstaan van het Griekse alfabet te danken hebben. Technologisch was het alfabet een grotere revolutie dan het internet. Het was namelijk de eerste bouwsteen van het gemeenschappelijke, uitgebreide geheugen, binnen het bereik van iedereen.

Hartverscheurend zijn haar passages over de boekverbrandingen doorheen de eeuwen, opzettelijke en onopzettelijke, maakt niet uit. Onlangs kregen wij van HBG een lezing over Zarathoestra, wel, toen Alexander de stad Persepolis binnen-

trok en in brand stak, gingen alle exemplaren van het heilige boek van het zoroastrisme verloren.

Natuurlijk ben ik bijzonder nieuwsgierig wat ze te vertellen heeft over vrouwelijke auteurs in de oudheid. Er is, zegt ze, maar één vrouwelijke stem in de Griekse literaire canon: Sappho. We hebben wel namen, ze noemt er een stuk of zeventien. Maar bewaard bleven ze niet...

Soms ligt virulente vrouwenhaat aan de basis van het verdwijnen van hun stem: in 1073 beval paus Gregorius VII, ja, de Grote, van de Gregoriaanse kalender, alle exemplaren van Sappho's gedichten te verbranden vanwege *de gevaarlijke immoraliteit* ervan.

Heel hoofdstuk 65 van dit eerste deel is gewijd aan het vrouwelijke genie en het bekampen ervan. Een magere troost, dames: de eerste auteur die een tekst ondertekent met de eigen naam is een vrouw: Enheduanna, dochter van koning Sargad I van Akkad, 1500 jaar.. voor Homeros.

Zeer boeiend zijn haar bijdragen over de Griekse tragedies, over de moed van de drie grote schrijvers Aeschylus, Sophocles en Euripides. *De Perzen* bv. is geheel geschreven vanuit het standpunt van de verslagen vijand: zonder spot, zonder haat, zonder van schuld iets algemeen te maken.

Stijl

Wat de lectuur van dit boek zo aangenaam maakt, is de persoonlijke stijl.

Vallejo maakt ons deelgenoot aan haar persoonlijke zoektocht.

Hoe haar moeder haar voorlas en wat dat voor haar betekende; hoe ze ernstig gepest werd op school en dat overleefde. De eerste keer dat ze aan de hand van haar vader een bibliotheek binnenging. Ze deelt haar inspiratiebronnen met ons en haar ontdekkingen en associaties en verhoogde op die manier op vervaarlijke wijze mijn aantal 'absoluut te lezen boeken'.

Ik geef één voorbeeld. Wanneer ze het heeft over alfabetisering, wijst ze erop dat wij er niet moeten van uitgaan dat in onze wereld iederéén kan lezen. Wat het analfabeet zijn kan teweegbrengen, heeft Ruth Randell beschreven in haar *A judgement in Stone*, verfilmd door Chabrol in *La Cérémonie*.

Dit prikkelde mijn verbeelding en ik las ondertussen deze thriller. Zij werkt vaak met vraagstelling, daardoor ga je je realiseren dat je die vragen eigenlijk ook allemaal zelf stelt, dat het belangrijke vragen zijn, dat je het antwoord erop ook wel zou willen weten.

Hoeveel boeken waren er in de gouden eeuw in Griekenland?

Hoeveel procent van de bevolking kon lezen?

Wie leerde lezen en bezat er boeken in de Romeinse wereld?

Het is absoluut geen hoera-storytelling. Ze heeft veel aandacht voor de duistere kanten van de geschiedenis. Zo verheerlijkt Homeros een patriarchale aristocratie, zonder haar waarden en normen ter discussie te stellen. De filosoof Demokritos had er geen problemen mee om te bevelen *'vrouwen niet te laten oefenen in het spreken, want dat is vreselijk'*.

Athene, dé stad van politieke experimenten en intellectuele durf, was wat vrouwen betreft misschien wel de meest repressieve.

Vallejo weeft op verstandige wijze haar eigen opvattingen over actuele processen doorheen haar geschiedenis: over het 'corrigeren' van teksten bv., over cultuur als tijdverdrijf, over het gratis zijn van creatieve arbeid, over de risico's verbonden aan het uitoefenen van een vak als boekhandelaar. En ze volgt de ontwikkelingen van de wetenschap rond de oudheid op de voet: zo gebruikt ze al de nieuwe datum voor de uitbarsting van de Vesuvius in 79: oktober en niet augustus, zoals ik nog aan mijn leerlingen moest leren.

Er is uitgebreide bronvermelding, zowel van klassieke auteurs als van boeken uit onze eigen tijd: een naslagwerkje op zich.

De lectuur van dit boek stemt tot nederigheid: wat hebben wij veel te danken aan onze voorgangers, wat blijft er veel onontdekt, welk een weg hebben wij al afgelegd en hoe kwetsbaar voor vernietiging zijn onze verworvenheden!

Ik popel bijna om dit boek te herlezen: *chapeau!*

Overdag was ik de schoenmaker, een zwijgzame schoenmaker, die niet verder keek dan de zolen van de schoenen die hij lapte. 's Avonds was ik mezelf.

José Saramago, Bovenlicht

Over de grens

Door Anja Van Geert

GELIEF

de allermooiste en droevigste liefdesgeschiedenis in 50+1 woord

gepronk gebluf gedweep gefluit
gepraat gebazel gestotter geblaas
gedans gefluister gebedel gebeul
gegons gedram gewurm gegrom

gestamel gekietel gejoel gezwam
gekus gekwijn gesteun gesukkel
gejakkert gekrol geschok gestoot
gekeuvel geronk gepruil gegrien

gerinkel geloei geroddel
geklets geleuter gekweel
geklim geklots gejammer

gejeuk gejank gekanker
gescharrel gesnik gesar
gesakker getier getwist

gedaan.

DICHTER

Meestal is hij een man
die peutert in zijn gedichten
en boven een krant

zijn gedachten schilt.
Soms is hij een vrouw
in het diepst van zijn zinnen

en zoekt hij de liefde
scherp, bot, matig of gekruid
met hete pepers

maar altijd is hij een dichter
met de hoed op hol
en zijn hoofd in een deuk.

De Leesgroep Zedelgem leest

Door Marie-Claire Devos

DE CONSEQUENTIES

Niña Weijers

Geboren in Nijmegen in 1987, raakte zij bekend met haar opmerkelijke debuut *De consequenties*. De in 2014 verschenen roman werd overladen met prijzen en internationale vertalingen. Haar tweede boek, *Kamers, antikamers*, verscheen in 2019. Weijers studeerde literatuurwetenschap in Amsterdam en Dublin. Naast romans publiceert ze kortverhalen en columns. De vader van haar zoon is de Nederlandse schrijver Arnon Grunberg.

De consequenties

Niet voor niets begint het boek met een quote van Marina Abramovic: *'I really like that moment when the performance becomes life itself.'*

In het boek draait alles rond Minnie, klein, tenger, prematuur, met een specifiek soort treurnis voor haar medemens, die op haar achttiende aan haar moeder vertelt dat ze naar de kunstacademie wil.

Haar moeders leven 'voltrekt zich langs de lijnen van een Mondriaanschilderij: horizontaal en verticaal, en absoluut zonder frivoliteiten, met een pantser van rationaliteit, helder en zakelijk, ...hard als een kiezelsteentje dat in haar lichaam was genaaid.'

Halverwege haar opleiding valt Minnie, net als de absurde held Sisyphus, in een bodemloze put (ze las op haar achttiende Camus' *Mythe de Sisyphé*) en stelt zich de vraag 'Bestaat Minnie Paris?'. Ze moet zich broodnodig herpakken indien ze niet wil blijven steken in het limbo van geniale beloftes. Dan toch liever gecatalogeerd worden onder de reputatie van 'duivelskunstenaar'.

Mini ontmoet een zeventien jaar oudere fotograaf, een man zonder schaduw, een interessante bedpartner weliswaar, maar van een te hoge clichématigheid: deze

precaire affaire zal langzaam uitdoven ... tot, drie maanden later, 'de rücksichtslose overtreding van iedere fatsoensnorm'.

De grove privacyschending, het opportunisme en de schaamteloosheid, de laaghartigheid omtrent haar eigen onwetendheid moeten gekeerd worden in haar voordeel. In een radio-interview turnt ze de essentie van de modiefotograaf om tot een forum voor conceptuele kunst. De manipulatie van de werkelijkheid levert haar een onverwacht financieel voordeel op. Meer nog, het inspireert haar tot een volgend project. Intussen speelt ze tegen wil en dank kunstenaarlijk.

'*Better think twice before you screw an artist*' waarschuwt haar agent, en dat ondervindt ze aan den lijve, nadat ze een fascinatie had opgevat voor een documentairemaker. Alweer een relatie op de fles. Na een letterlijke clean-up ligt het liefdesverdriet achter haar.

En dan maakt het verhaal plotseling een omslag: op een dag ontdekt ze een bijna vergeten brief in haar brievenbus met de niet op te lossen oneliner '*Het enige wat de vis hoeft te doen, is zich verliezen in het water.*' (Zhuang Zi-Taoist). Pas later in het verhaal zal Minnie ontdekken dat het een verwijzing is naar het experiment in het leven van extreme couveuse-prematuren op de neonatale intensivereafdeling van dokter Johnstone, die zich later bijkomend zou bekwamen in hypnotherapie.

In een flash-back naar Minnies kind-zijn ontvouwt zich een verhaal over een bommelding op Minnies school. Juf Anneke brengt Minnies brooddoos terug naar de moeder en langzamerhand komt het verleden naar boven, tot de waarheid uiteindelijk wordt onthuld en veel duidelijk maakt.

Stijl

Door de vele verwijzingen naar de kunstwereld versterkt Weijers met klasse de verhaallijn: een echte rollercoaster tot in de helft van het boek en dan vervalt ze in een raamvertelling over het verleden van haar hoofdpersonage. Ze gebruikt krachtige metaforen, maar toch is het moeilijk een chronologisch beeld te krijgen van Minnie. De vele behandelde thema's zorgen dan weer voor een bruisende roman. De beschrijving van de conceptuele kunstwerken, de perceptie, de intimiteit, de identiteit zo cerebraal gestuurd, houden de roman spannend en relevant. De performance is onderdeel van het leven, en wordt het leven zelf. De dunne

scheidingslijn tussen de kunstenaar als persoon en haar kunstenaarschap ver-
vaagt zienderogen in de zoektocht van het personage om consequent gezien te
worden, te overleven én te verdwijnen.

Het boek heb ik graag gelezen, maar in stukken, omdat de taal zeer complex is.
Niña Weijers kent het kunstwereldje goed en daar stoeft ze uitgebreid mee. Ze
kan het ook niet laten om te pochen met alle wereldliteratuur die ze tot nog toe
heeft verorberd. Ze moet een paardengeheugen hebben, gelet op de vele meta-
foren en verwijzingen die ze in de tekst gebruikt. Ze dweept ook letterlijk met
haar kennis over Frankrijk, de Franse filosofen en de invloed door de Franse kun-
stenaars op avant-gardes & andere kunststromingen.

Voor mij is de roman veeleer een beknopte encyclopedie van conceptuele kunst in
plaats van een verhaal, maar het moet gezegd, met bravoure zeer stilistisch
neergepend.

Een greep uit de vele thema's die
aan bod komen in het boek: de
bekakte kunstwereld; de mislei-
dende consumptiemaatschappij;
vraagtekens bij de alternatieve
benadering van de gezondheids-
wetenschap; isolement en een-
zaamheid; intimiteit & onderzoek
naar identiteit; overleven en aan-
wezig zijn in de kunst (vgl. per-
formances van Abramovic); in
hoeverre kan iemand de conse-
quenties van zijn daden vooraf
inschatten, laat staan overleven;
kunst als katalysator voor alle
mogelijke emoties; kunst als spie-
gelobject; aanvechting van de
privacy door middel van een over-
heidsarchief.

Niña Weijers

DE CONSEQUENTIES

"Tintelt van ambitie en borrelt van boeiende gedachten." - NRC HANDELSBLAD

Beleefd

Door Bart Madou

ZO DACHT DE (ECHTE) ZARATHOESTRA

Zondag 27 maart 2020.

Rond 1750 voor onze tijdrekening verscheen ergens in het oosten van het huidige Iran Zarathoestra op het toneel. Van hem kennen we de Gatha's, oraal doorgegeven hymnen die pas in de 13de eeuw op schrift werden gesteld en in de 18de eeuw vertaald naar het Frans en het Engels. In het begin van de 21ste eeuw ontdekte ook Ann Van Sevenant ze. Meteen een schok, een revelatie. Waar had zij die bewoordingen nog gelezen? Ja, bij Plato, bij Aristoteles, Pythagoras en Heraclitos. Het zette haar aan om die gezangen verder te bestuderen en zich meteen te verdiepen in de leer van Zarathoestra. Zonder diep in te gaan op de achtergronden kwam Ann Van Sevenant opzetten met een aantal levenslessen uit die verre tijd, die ook vandaag hun rijkdom en actualiteit niet verloren hebben. Om te beginnen moet elke (elke!) mens in zichzelf de twee tendensen leren kennen: echtheid en onechtheid (door zowel Fransen als Engelsen abusievelijk vertaald als goed en kwaad), die steeds met elkaar in conflict liggen waardoor je je als individu bestendig moet afvragen: ben ik wel goed bezig? De volgelingen van Zoroaster (zoals de oude Grieken Zarathoestra noemden) – waarvan er momenteel nog zo'n 250.000 bestaan, vooral verspreid in India en de VS – voeren dit ritueel van zelfonderzoek nog vijfmaal per dag uit, staande met hun gelaat naar de zon. Zarathoestra leert zijn volgelingen bovendien zich te schikken naar een driedelige regel, namelijk: goed denken, goed spreken en goed handelen, in deze volgorde. Elk individu dient deze drie in onderlinge overeenstemming te brengen, tegenover zichzelf en tegenover de andere; dit is de kern van Zarathoestra's leer. De mens moet bovendien beseffen dat hij een microkosmos is en deelt uitmaakt van de macrokosmos, vandaar ook het respect van Zarathoestra voor alle levende wezens: mensen, dieren en planten. Zo was hij ook gekant tegen dierenoffers. Zarathoestra wees ook op een soort zelfregulering en zelfregeneratievermogen dat zich in elk van de mensen bevindt: wij stellen ons voortdurend in vraag en vernieuwen onszelf elk moment van de dag, het is ook een proces dat wij voortdurend moeten bijsturen. De lezing werd afgesloten met een vragenhalfuurtje.

ZO SPRAK ZARATHOESTRA (VAN NIETZSCHE)

Zondag 24 april 2020.

Professor Roland Duhamel opende zijn lezing met een beknopt overzicht van het leven van Nietzsche, zijn benoeming aan de universiteit van Basel (hij was pas 25!), zijn vriendschap/vijandschap met Richard Wagner, zijn plotse waanzin, maar vooral zijn creatiefste periode vanaf 1880. En wat schreef Nietzsche vooral? Wel, korte, nuchtere essays in een scherpe stijl. 'Maar wat moet je dan best (eerst) lezen van Nietzsche?' vroeg Duhamel zich af. Ondanks de wat angstaanjagende titel, *Genealogie van de moraal* en *Godendeemstering*. Maar wat over *Zo sprak Zarathoestra*? Ongetwijfeld het meest atypische werk van de filosoof met als voornaamste thema's: de eeuwige terugkeer, de esthetica van Nietzsche, de wil tot macht, de dood van God en als voornaamste thema: het nihilisme. Nietzsche is hier de grote criticus van de moraal, de waarheid, de religie, de wetenschap, de Verlichting...

Zo sprak Zarathoestra blijft echter een moeilijk boek, het combineert zaken die nauwelijks te combineren zijn: ironie en pathos, filosofie en religie, de Bijbel en de antieke wereld, wetenschap en roman. Het boek ontstond tussen 1883 en 1885. Deel een, twee en drie in nauwelijks enkele weken tijd, het laatste deel, deel vier, kostte Nietzsche meer moeite.

Waarom koos Nietzsche uitgerekend de figuur van Zarathoestra als zijn protagonist? Deze Perzische profeet van ver voor onze tijdrekening was volgens Nietzsche de eerste filosoof die goed en kwaad, en dus de moraal, heeft ontdekt. Maar belangrijker dan moraal is de waarheid, en waarheid is, volgens Nietzsche, een product van de wil tot waarheid. Dat lezen wij vooral in deel een en twee met de preken van Zarathoestra, deel drie bestaat eerder uit monologen en in deel vier vinden wij vooral liederen.

Roland Duhamel gaf aan dat het boek in feite een verhaal is, een soort roman. Zarathoestra moet een persoonlijke crisis doormaken, de crisis van het nihilisme. Voor Nietzsche is alle denken pervers want nihilistisch, omdat denken dient om macht te verwerven.

Zarathoestra beleeft drie fasen: die van de zwaarte, de moraal, met name de christelijke beschaving (de kameel), die van de echte crisis, het 'gij zult' tegenover het 'gij wilt' (de leeuw) en ten slotte die van de esthetische orde, het bewust esthetisch leven (het kind). Het laatste gedeelte van de causerie werd besteed aan het lezen en verklaren van een viertal sleutelteksten uit de *Zarathoestra*.

11DE THOMAS MANNLEZING

Zondag 27 mei 2020.

Professor Philippe Van Parijs opende zijn lezing met een sterke vraag: zal België barsten? Daarbij gaf hij zes mogelijke (of onmogelijke) splitsingsscenario's aan voor België, waarbij het geval Brussel duidelijk de splijtzwam was. Hij vroeg aan zijn publiek om aan te geven welk scenario het meest waarschijnlijke (of het minst onwaarschijnlijke) was. Deze scenario's waren: 1) Groot-Vlaanderen (Brussel met Vlaanderen, Wallonië alleen); 2) Nation francophone (Brussel met Wallonië, Vlaanderen alleen); 3) Rattachisme (Brussel met Vlaanderen, Wallonië met Frankrijk); 4) Groot Nederland (Brussel met Wallonië, Vlaanderen met Nederland); 5) Condominium (Vlaanderen en Wallonië onafhankelijk, Brussel beheerd door Vlaanderen en Wallonië); 6) Brussels EC (Vlaanderen en Wallonië onafhankelijk, Brussel ook, als hoofdstad van de Europese unie).

Van Parijs toonde echter aan dat België niet zal barsten.

Maar behalve Brussel was er nog een ander, niet minder belangrijk fenomeen, namelijk: in België zijn er twee democratieën, en twee democratieën, zo beweerde anderhalve eeuw geleden John Stuart Mill al, kunnen niet functioneren en zeker niet als die democratieën een verschillende taal spreken. Een volk met een gemeenschappelijke cultuur en dus taal zal België nooit worden. Wat dan? Wel, misschien moeten we rekening houden met iets wat niet voorspelbaar was. Aan de hand van enkele grafieken werd de taalvaardigheid in België geïllustreerd, zowel per regio, per leeftijd als volgens de evolutie in de tijd. Daaruit blijkt duidelijk dat het Engels stilaan het pleit wint, zeker bij de jeugd. En terecht, want wij moeten durven zeggen: *give us back our language*, want het Engels is in feite een continentale taal, ontstaan uit een mengeling van het Germaans en het Frans. Een pleidooi dus voor het Engels als (tweede) voertaal. Philippe Van Parijs heeft nog twee andere items vermeld, zonder daar diep op in te gaan: de wens voor een federale kieskring en de wens voor een senaat zonder senatoren (maar met individuen geplukt uit het volk die zich gedurende een periode van bijvoorbeeld zes maand zouden moeten buigen over thema's van belang op lange termijn: klimaat, energie enz.).

Deze lezing heeft Philippe Van Parijs ook gehouden voor de KU Leuven, raadpleegbaar op YouTube.

Zoek naar: Belgium: een utopie voor onze tijd?

of kopieer (of tik): www.youtube.com/watch?v=mVjZgGzJq4I

Te beleven

Door Bart Madou

VRIJETIJDSMARKT

Op de Vrijetijdsmarkt van 3 september 2022, van 14 tot 17 uur, ingericht door de cultuurdienst van de gemeente Zedelgem, zal Het Beleefde Genot aanwezig zijn met een eigen stand.

De Vrije Tijdsmarkt gaat door in de Groene Meersen, Sportlaan 50 te Zedelgem.

FRANKENSTEIN / FRANKUSSTEIN

Mary Shelley was de (beroemde) dochter van een beroemd echtpaar: de schrijver William Goldwin en de eveneens schrijvende, feministische activiste Mary Wollstonecraft. Haar moeder heeft ze evenwel niet gekend, aangezien deze stierf kort na de geboorte van Mary.

Wanneer Mary 16 jaar oud is, ontmoet ze de (getrouwde) dichter Percy Shelley, zelf 19 jaar oud. De twee worden smoorverliefd en tegen de wil van Mary's vader vlucht het koppel naar het vasteland, waar ze in contact komen met Lord Byron. Tussen het koppel botert het na een tijdje niet meer zo goed, Mary verliest twee kinderen op jonge leeftijd en ten slotte ook Percy, die verdrinkt op zee.

Haar eerste roman wordt meteen ook haar beroemdste: *Frankenstein or the Modern Prometheus*. Het is een verhaal waarin het hoofdpersonage Frankenstein uit menselijke resten een monster assembleert en tot leven wekt en nadien door het monster gekweld en achtervolgd wordt. Frankenstein behoort tot de traditie van de gothic novel en kan gezien worden als het eerste sciencefictionverhaal.

Op zondag 11 september 2022 om 11 uur komt Magda Michielsens in LDC De Braambeier een lezing geven over deze merkwaardige schrijfster.

Drie weken later is het de beurt aan Gaea Schoeters, die dieper zal ingaan op *Frankusstein* van Jeanette Winterson, een roman helemaal gebaseerd op Frankenstein van Mary Shelley.

HET BELEEFDE GEDICHT – POËZIEPAD IN HET PARK VAN LOPPEM

Van 15 juni tot en met 15 september 2022 kunt u tijdens de dag genieten van een poëtische wandeling in het al even poëtische kasteelpark van Loppem.

Zeven dichters van Het Beleefde Genot hebben elk twee van hun gedichten uitgekozen en die worden langs een gesloten route van ongeveer 900 meter uitgestald.

Elk gedicht is bovendien voorzien van een QR-code, waardoor u ook met uw smartphone kunt luisteren naar het gedicht.

Volgende dichters verleenden hun medewerking: Anna-M Timmerman, Riet Vanhaecke, Gwij Mandelinck, Guido Dobbelaere, Patrick Vanhaelemeesch, Maurits De Coen en Bart Madou.

Een bundel met de gedichten kan verkregen worden tegen 2 euro bij de bestuursleden van Het Beleefde Genot. Abonnees van Toverberg ontvangen deze bundel bij de herfsteditie van 2022.

Kasteelpark Loppem, Steenbruggestraat 26, Loppem

IN HET PARK VAN EEN 'HUYS VAN PLAYSANCE'

Het kasteel van Loppem is, zoals veel andere in deze streek, opgetrokken als zomerverblijf van een adellijke familie. Zo'n gebouw noemde men een 'maison de plaisance' of 'huys van playsance' of ook nog 'speelgoet'. Een adellijke familie? Voor het kasteel van Loppem komen we terecht bij de familie van Caloen. Wandelen in het kasteelpark is op zich al een leuke bezigheid. Maar nog leuker wordt het wanneer je enkele bijzonderheden kent.

Eén en al romantiek...

Zodra je het kasteelpark betreedt, word je opgenomen in de sfeer van een romantisch Engels landschapspark: eeuwenoude bomen, bomen-groepen, bebossing, dicht struikgewas en open graslanden, dreven en bochtige paden vormen een aantrekkelijk geheel: twintig hectare vol afwisseling. Hier kan gewandeld worden! En dan ineens via een doorkijkje of langs een 'zichtlijn' ontwaar je, nabij of in de verte, het kasteel of een van de bijgebouwen. Of krijg je een gans ander perspectief te zien. En dan hebben we het nog niet gehad over de waterpartijen. Als je het eens goed bekijkt, stel je vast dat het kasteel verdorie op een eiland staat! Een eiland dat ontstaan is door het weggraven van de klei rondom het kasteel. Op een bepaalde diepte tref je inderdaad een kleilaag aan. En wat deed men met de uitgegraven klei? Men bakte er bakstenen mee om het kasteel te bouwen. Voor het bakken van die stenen had men een bijzonder procedé uitgedacht waarmee mooie lichtroze stenen geproduceerd werden, die bovendien uitzonderlijk hard waren.

...maar ook wetenschap

Wie in een park wandelt, heeft vaak vooral oog voor het opgaand groen, zoals bomen en struiken. Er valt echter méér te bewonderen. De bloementapijten van bosanemoon in het voorjaar zijn wellicht het best gekend. Verder de stengelloze sleutelbloem, de dotterbloem, de waterlelie... Maar er zijn ook bijzondere soorten aanwezig. Welke? Welnu, oude kasteelparken en oude tuinen van pastorieën en kloosters hebben soms planten die, binnen een bepaalde streek, (nagenoeg) alléén in die oude parken en tuinen te vinden zijn. Vaklui noemen dit stinzenplanten. En je voelt het al aankomen, in het kasteelpark van Loppem zijn

meerdere van deze stinzenplanten te vinden. Het gaat bijvoorbeeld om de kleine maagdenpalm, het vingerhoedskruid, de adderwortel, het gewone sneeuwkllokje, de prachtframboos, de Italiaanse aronskelk...

Maar naast de streekeigen vegetatie (al dan niet stinzenplanten) zijn ook heel vreemde planten aanwezig: de Oosterse plataan, de trompetboom, de pruikenboom... Kortom, het kasteelpark is zeer gevarieerd en heeft onmiskenbaar hoge natuurwetenschappelijke waarde.

Overwinteren in een ijskast

In het kasteelpark tref je, tussen de bomen, een ijskelder aan: een vroegere bewaarplaats voor ijs. Ijskelders werden doorgaans half onder de grond gemaakt en werden bedekt met een kunstmatig heuveltje.

Foto: Jacques Hemschoote

Een goeie isolatie, weet je wel. Zij werden gebruikt om ijsblokken, die 's winters werden uitgekapt uit een vijver of sloot, ondergronds te bewaren. In de lente en de zomer daarentegen werd er ijs uit de ijskelder gehaald om daarmee voedsel en dranken koel te houden. Later gebruikte men minder dit natuurlijk ijs en werd steeds meer kunstmatig ijs in de ijskelders opgeslagen. Tot onze koelkast en de diepvriezer ten tonele verschenen. Het ligt voor de hand: het bezit van een ijskelder was voorbehouden aan kastelen. Ook aan het kasteel van Loppem, dat er in feite twee heeft: een grote en een kleine, samen verwerkt in een rotspartij nabij de vijver.

Zij zijn evenwel dringend aan restauratie toe. Zijn die ijskelders nu nutteloos geworden? Helemaal niet: ze worden 's winters door de vleermuizen dankbaar ingenomen voor hun winterslaap.

Goden en godinnen

De zeer katholieke geest van de familie van Caloen belette hen niet levensgrote beelden van vreemde goden en godinnen in de tuin te plaatsen. Om schade aan de beelden te voorkomen, werden ze echter voor enkele jaren overgebracht naar de vroegere paardenstal. Bezoekers kunnen ze door het openstaande traliewerk van de staldeur bewonderen.

Vooreerst hebben we Bacchus, de god van de wijn. Hij staat er ei zo na bloot met druiventrossen in de handen. Dan is er Neptunus, de baas van de zee. Je herkent hem aan zijn weelderige haargroei, zijn drietand en een dolfijn. De derde is minder gekend. Het is Atalanta, de godin van de jacht. Zij is herkenbaar aan de riem met jachtgerief en is gehuld in een luchtig gewaad. Ten slotte is er nog Apollo, een olympische god. Hij is de beschermgod van de boogschutters (zijn pijlkoker), van poëzie en muziek (de lier aan zijn voeten). In het park zijn nog andere, kleinere beelden te ontdekken, maar we houden het hier bij deze vier.

Sporen van de Wereldoorlogen

Naast het kasteel hebben de Duitsers in februari 1918 een betonnen bunker gebouwd. Twee uitersten bij elkaar: een elegant neogotisch kasteel en een lompe bunker. Die bunker was wellicht bedoeld als schuilplaats voor de Duitse officieren die vanaf 1917 in het kasteel verbleven.

De bunker is er nog steeds, maar dan wel overgroeid en grotendeels verborgen door klimop. Je vindt hem aan de rechter zijkant van het kasteel, achter het hellend vlak voor rolstoelgebruikers. Het kasteel speelde eventjes een belangrijke rol in de Belgische geschiedenis. Vanaf eind oktober 1918 nam koning Albert I er met zijn gezin voor circa een maand zijn intrek. Loppem werd hierdoor het hoofdkwartier van het leger en een ontmoetingsplaats voor belangrijke politieke leiders. De koning vormde er de naoorlogse 'regering van Loppem' (maar dat is een ander verhaal). Tot daar de Eerste Wereldoorlog. Iets helemaal anders heeft te maken met de Tweede Wereldoorlog: het monumentje voor twee gesneuvelde Canadezen. Het staat aan de rand van het park (langs de Steenbruggestraat). Zij stierven op 9 september 1944 bij de bevrijding van Loppem. Zij werden tijdelijk begraven op de plaats waar nu het gedenkteken staat en werden later overgebracht naar de Canadese begraafplaats in Adegem.

De doolhof: een spel met een betekenis

En dan is er de doolhof, een van de vijf echte doolhoven in België (tijdelijke doolhoven in maïsvelden tellen we niet mee, of wat dacht je?). Een zeldzaamheid dus en bovendien een oude zeldzaamheid want hij is in 1873 ontworpen! Door een tuinarchitect of zo? Helemaal niet! Twee broers, Albert (toen 17 jaar) en Ernest (14 jaar), zonen van de toenmalige kasteelheer, Charles van Caloen, zouden de ontwerpers zijn. Zij werden hierbij begeleid door hun huisleraar.

Foto: Jan Dhondt

De doolhof is opgebouwd met niet minder dan anderhalve kilometer hagen van rode en groene haagbeuk. En een boom. Het was de bedoeling hiermee een ontspanningsmogelijkheid te scheppen voor de kasteelkinderen. Maar er was méér. Op zoek gaan in een netwerk van al of niet doodlopende gangen van de doolhof betekende het geduld op de proef stellen en uiteindelijk rust vinden onder de boom in het midden. Men gaf er zelfs een religieuze betekenis aan. Het zoeken naar de juiste weg en het bereiken van de boom drukken uit dat christenen niet zullen verdwalen, ondanks alle beproevingen, onzekerheden en teleurstellingen: God leidt hen op de juiste weg. Aanvankelijk was de doolhof enkel toegankelijk voor familie en vrienden. Later mocht, op vraag van kloosterzuster Anne-Marie van Caloen, ook de bevolking de doolhof betreden, mits betaling van toegang. Deze inkomsten werden geschonken aan de missiewerken van haar klooster: de Loppemse priorij Onze-Lieve-Vrouw van Bethanië.

De Sint-Jozefskapel

Langs de Steenbruggestraat, nabij de doolhof en naast de uitgang (of ingang) van het park, vinden we een kapel, toegewijd aan Sint-Jozef.

Wanneer werd de kapel gebouwd? Alle gevonden bronnen zijn vaag: ze spreken van de periode tussen 1850 en 1874. Dat is toch wel een zéér ruime datering. De archivaris van het kasteel, Johan Braet, wees me echter op het feit dat het kasteel gebouwd is in de jaren 1858-1862 en dat de bijgebouwen tot stand kwamen in de periode 1861-1866. Zou de Sint-Jozefskapel dan ook uit die jaren dateren? Wellicht wel! Trouwens, de bouwstijl van de kapel verwijst naar architect Jean-Baptiste Bethune die het kasteel en de bijgebouwen ontwierp. Dus...

Maar we zitten met nog andere vragen. Waarom werd de kapel gebouwd en waarom is zij toegewijd aan Sint-Jozef? Had dit misschien iets te maken met Joseph van Caloen (1853-1932), broer van Albert en Ernest (de ontwerpers van de nabijgelegen doolhof?

De archivaris van het kasteel oppert een veronderstelling: de kapel is dus (wellicht) ook gebouwd in 1861-1866 en let nu op! In die periode deed Joseph zijn eerste en plechtige communie, meer bepaald in 1864. In die tijd werden eerste en plechtige communie inderdaad in één plechtigheid gevierd. Misschien is de kapel dus gebouwd naar aanleiding van die eerste en tegelijk plechtige communie? Vraagteken. Terzijde: Joseph van Caloen groeide uit tot een merkwaardige figuur. Hij werd benedictijn in Maredsous en nam de kloosternaam Gerard aan.

Hij was wereldwijd bijzonder dynamisch als missionaris, abt en bisschop. Hij stichtte onder meer de abdij van Zevenkerken. Jawel!

Zorg voor het erfgoed

In 1951 richtte Baron Jean van Caloen een stichting op waarin hij het kasteel met park en bijgebouwen samen met de volledige inboedel onderbracht. De Stichting Jean van Caloen wil zo het complex voor de komende generaties vrijwaren en de aanwezige collecties bekend maken. Hierdoor en dankzij de steun en medewerking van Vlaanderen, de gemeente Zedelgem en de provincie West-Vlaanderen kunnen ook wij genieten van het park en het kasteel.

Dit artikel kwam tot stand door opzoekingen in het boek *'Het Kasteel van Loppem'* (2001) van Véronique van Caloen, Jean F. van Cleven en Johan Braet. Ik dank van harte Johan Braet en Bertrand Denys die me af en toe op het juiste pad brachten in de doolhof van het verleden.

Dit artikel verscheen eerder in Kerk & Leven van de pastorale eenheid Tabor Zedelgem, op 23 en 30 maart 2022.

Les femmes de ma vie

Door Bart Madou

'J'aime les femmes. J'ai toujours aimé les femmes, la compagnie des femmes, le parfum des femmes.' Zo begint Patrick Poivre d'Arvor een boekje met als titel *Les femmes de ma vie*. Vandaar deze rubriek. Verwacht geen biografie, eerder een persoonlijk relaas van mijn ontmoeting en waarom deze vrouwen indruk op mij gemaakt hebben.

Ditmaal Marina Tsvetaeva (1892-1941) en Anna Enquist (°1945).

MARINA TSVETAeva, ALTIJD TUSSEN TWEE WALLETJES

Dichters hebben het niet altijd gemakkelijk gehad, en zeker als je vrouwelijk en Russische bent. Anna Achmatova kon er van meespreken en Marina Tsvetaeva wellicht nog meer. Tsvetaeva die trouwens een grenzeloze bewondering had voor Achmatova en enkele van haar gedichten aan haar opgedragen heeft, de bewondering was evenwel niet wederzijds. En Marina? Zelfs Google schijnt

haar niet meteen te kennen: als je haar naam intikt, krijg je zowaar de dienstregeling en prijzen van de MS Marina Tsvetaeva, en doe je verder dan krijg je warmepel te maken met een asteroïde die naar haar genoemd is. Wanneer ik Tsvetaeva heb leren kennen, weet ik niet zo goed meer, ik vermoed dat het was naar aanleiding van een van haar gedichten *'Wat zijn mij wolken nog en wegen'* waarin trouwens de regels voorkomen

Gegroet, Kiev, goddelijke stad,

gegroet, vorstelijk Moskou!

Zo zie je maar.

Marina was alleen in het begin enigszins gelukkig gehuwd met Sergej Efron, die in 1917 de kant koos van het verzet tegen de Oktoberrevolutie, waardoor Marina de toorn van de roden over zich haalde en wanneer zij in een open brief de 'rode' Majakovski verdedigt, heeft zij het verkorven bij de tegenstanders.

'Hier ben ik niet nodig, daar ben ik onmogelijk' schrijft ze ergens.

Tijdens haar bewogen leven heeft de passionele Tsvetaeva verschillende korte liefdesavontuurtjes gekend, die evenwel allemaal op een teleurstelling uitliepen. Haar enige echte grote liefde was Boris Pasternak, die ze evenwel nooit in leven den lijve ontmoet heeft. Het ene was wellicht noodzakelijk voor het andere. Door iedereen verlaten en moegestreden verhing ze zich in 1941.

ANNA ENQUIST, SUBTIEL EN ONOVERTROFFEN

Ik denk dat het moeilijk is om niet te houden van de fijnzinnige poëzie van Anna Enquist en ook als mens blijft zij bewonderenswaardig. Bovendien, ook als romanière is zij bijzonder geslaagd: haar eerste roman *Het Meesterstuk* is een echt meesterstuk.

Persoonlijke herinneringen aan Anna Enquist heb ik niet, behalve misschien die ene keer dat ik in de cafetaria van De Werf in Aalst naar aanleiding van een voorstelling van *Behoud de Begeerte* aan een tafeltje naast haar zat, zij toen druk in gesprek met Leonard Nolens (*un homme de ma vie!*).

Haar poëzie heeft mij altijd bekoord, zij tovert met woorden, met beelden, met sterke gedachten die je doen nadenken, die je stil maken.

Toen ze 56 jaar was, verloor ze haar dochter bij een dodehoekongeval. Haar verdriet heeft ze van zich afgeschreven in *Contrapunt*, waarin haar alter ego als pianist (Anna Enquist speelt uitstekend piano) Bachs *Goldbergvariaties* tracht te doorgronden, om zo het verlies van haar dochter te verwerken.

Uit 'Mijn zoon'

*'s Nachts is hij bang, hij twijfelt
aan zichzelf, aan ons, de wereld.
Ik neem hem in mijn arm
en zonder spreken vaag ik
de oorlog weg en kinderkanker,
mijn eigen dood, het monster van de tijd.*

Poëzie

Door Oleh Kotsarev
(Oekraïens dichter, °1981)
Kiev, 20 februari 2022

VREDE

Iedere afzonderlijke straatsteen
heeft beloofd ter ere van de vrede te bloeien,
de vogels hebben gezworen niet te slapen op de eerste dag van de vrede
(behalve de kwartels natuurlijk
die zoals altijd bang waren en vluchtten),
in de trams werd muziek gespeeld,
wij, volwassenen, zetten onze mutsen op
van oude koekoeksklokken,
kinderen kietelden de kariatiden.

Sommigen zeiden dat het tot de eerste morgen van de vrede
nog maar een paar minuten zou duren,
anderen berekenden zwijgend het tijdstip van het ochtendgloren
aan de hemel, die een feestdag zou worden.
En alleen een trouwjurk
heeft de hele nacht geleden
in een etalage die om de een of andere reden verlicht was.

(vertaling uit het Oekraïens: Richard Nowak)

Door Marina Tsvetajeva
(Russisch dichteres, 1892-1941)

Wat zijn mij wolken nog en wegen
En zon die boven steppen gloort!
Ik heb mijn ketens lief gekregen
En zegen mijn verbanningsoord!

U daar, op weg terug naar ginder –
Aan 't grote stedenpaar mijn groet!
Uw hele vrijheid telt mij minder
Dan mijn benarde mijnschacht doet.

Mijn groet aan Kiev, stad des Heren,
Aan Moskou, kroon van heel het land!
Vaarwel mijn banden met de wereld!
Uw zoon vergat vriend en verwant...

De dode, aan zijn kist verkleefde,
Stijgt niet meer op naar veld en beemd.
Van daglicht en Gods wereld heeft me
De opperdelver zelf vervreemd.

(vertaling: vermoedelijk Margriet Berg)

LENTE IN O. (SUMMA CONTRA GENTILES)¹

Bruine godjes likken aan het overzeese land
o, daar, daar
magnolia's staan in bloed – Magnolia's
in het hiernaastmaals,
kersen, papegaaien
en alle dingen wit en fijn:
smeulende lessen in anatomie (van het geweten)
Hoe moet ik leven nu? Mannelijk?

Pluizen mensjes in de morgen-morgen van het land
verbaasd
gloed, gloed van gewatteerde ramen, open ramen
en slierten okselreuk van de voorbije daken
drie generaties van bevlieging
botsende lichamen, steeds open, toe en open.
En hoe ze moeten leven nu? Een tor, een rups gelijk?

Engelen, hoogvliegers, geplooid op schuimende wolken
een dagboek
bewegingloos knipt Hij zijn nagels, God
daar staan ze weer magnolia's getakt
geblinddoekt verdrinkend in het slijk, het slijk
en hoor ze roepen de pianojuffers
wijzend op de bleke godjes, ach.
Deze, die en die, maar welke dan?

Non hunc sed Barabbam.
(Mein junges Leben hat ein End)².

¹ *Summa contra gentiles*: theologisch werk van Thomas van Aquino, waarin hij uitvaart tegen de heidenen.

² *Mein junges Leben hat ein End*: lied van Jan Pieterszoon Sweelinck, op een tekst van Luther.

KRONIEK VAN EEN OVERZICHTELIJK JAAR – Diane Broeckhoven

Zelf schrijf ik ook af en toe in een dagboek. Ik be-
loof u dat ik het nooit zal publiceren. Regelmaat
noch overzicht zijn er terug te vinden. De correlatie
met het woord literair hangt vooral af van het boek
waar het toevallig naast ligt.

Zoals dat recent het geval was met *Kroniek van
een overzichtelijk jaar* van Diane Broeckhoven. De
schrijfster hield een jaar en drie dagen lang een
dagboek bij om ons een inkijkje te gunnen in het
leven van een auteur. Om de een of andere reden
lijkt dat spannender dan dat van een doordeweek-
se sterveling. Dit boek maakt echter komaf met die
illusie. Ook het leven van een fantastische schrijf-
ster bestaat uit ups en downs, uit mooie en moei-
lijke momenten, net als dat van u en ik. Alleen weet

Diane Broeckhoven dat beter te verwoorden dan ik – en vermoedelijk u - dat
kunnen.

Ik ontdekte deze schrijfster pas kortgeleden bij het
lezen van *De Souffleur*, en vraag me sindsdien af hoe
het in godsnaam mogelijk is dat ik deze fantastische
auteur al heel mijn leven over het hoofd heb gezien.
Het voordeel van zo'n blunder is dat ik geen jaar hoef
te wachten op een nieuw boek, maar meteen kan
kiezen uit een bijzonder uitgebreid oeuvre.

De schrijfstijl is eenvoudig, meteen een pluspunt, ge-
zien dat mijn persoonlijke voorkeur wegdraagt: een-
voudig, met een vleugje poëzie. Diane Broeckhoven
weet je mee te trekken in grote, maar vooral ook veel
kleine gebeurtenissen, in bijzondere dagen, maar
meer nog in *dagen zonder mijlpaalgehalte* zoals ze ze
zelf noemt.

Een van de drie motto's van het boek luidt 'a writer is someone who pays attention to the world'. Het is in de vele, schijnbaar onbelangrijke, faits divers dat je de schrijfster echt, of op zijn minst wat beter, leert kennen. Wat vindt iemand belangrijk? Waar geniet iemand van? Wat maakt iemand kwaad? Droevig? Ongemakkelijk? Euforisch?

Diane Broeckhoven toont zichzelf, weliswaar literair bijgeschaafd, maar toch in alle eerlijkheid, met humor, relativering en soms rauwe emotie.

Volgende week ben ik iedere dag op de buis, maar of ik durf te kijken weet ik nog niet.

Pijn heeft klauwen en een schorre stem.

Helaas is het uit. Ik heb er héél lang over gedaan. Een heel jaar verslind je niet in twee, drie dagen. Je neemt het met mondjesmaat tot je, zodat de seizoenen en gebeurtenissen geleidelijk komen, in plaats van een flitsende soap te vormen.

Een boek om met mondjesmaat van te genieten, op een winterse dag onder een deken, of op een zomers terras. De fascinatie voor Lily en Marleen deel ik niet, de geneugten van een lekkere wijn wel. Met een inspirerende dame als Diane Broeckhoven zou ik maar wat graag een paar uur in een stemmig café doorbrengen, filosoferend over de grote en kleine dingen des levens. Met een goed glas wijn erbij uiteraard.

'Ik had eigenlijk nog nooit van u gehoord. Maar nu ga ik al uw boeken lezen.'
Daar doen we het dus voor.

Dat ga ik dus ook doen, al haar boeken lezen.

Ad multos annos

Door Els Vermeir

Na de vierhonderdjarige Jean-Baptiste Poquelin, ofte Molière, in vorige editie, viëren we dit keer de vijfhonderdste geboortedag van Joachim du Bellay.

DU BELLAY

Joachim du Bellay, geboren in het Franse Liré in 1522, is bij het grote publiek wellicht minder bekend dan zijn illustere tijds- en studiegenoot Pierre de Ronsard. Nochtans was hij na Ronsard de bekendste vertegenwoordiger van *La Pléiade*, een groepje Franse renaissance dichters die de ambitie hadden de antieke poëzie te laten herleven – of zelfs te overtreffen.

Het was vast een geluk dat Joachim afstamde van een beroemde familie van krijgsheren en diplomaten, anders was hij als ziekelijk weesje waarschijnlijk een vogel voor de kat geweest. Na een mislukte poging om het in het leger te maken, opteerde hij dan maar voor een religieuze carrière onder de vleugels van zijn neef, de kardinaal Jean du Bellay.

Hij gaat daarvoor rechten studeren in Poitiers, leert er Latijn en ontmoet onder anderen Ronsard. Daar schrijft hij zijn eerste gedichten, zowel in het Frans als in het Latijn, sterk beïnvloed door de klassieke schrijvers (bv. zijn *Vers lyriques*, geïnspireerd op Horatius). Wanneer hij later Italiaans leert, zie je ook de invloed van bv. Petrarca in sonnetten als *L'Olive*.

Na twee jaar ernstig ziek te zijn geweest, mag hij door toedoen van zijn neef (de kardinaal) koning Henri II vergezellen naar Rome: een droom voor de humanist du Bellay, die er zijn *Antiquités de Rome* schrijft, naast Latijnse verzen, elegieën, epigrammen, liefdesgedichten en grafinscripties.

Maar zijn verblijf in Rome wordt al snel een ontgoocheling, die hij uit in zijn *Regrets*. De saaie routine van zijn taak als 'intendant' (zeg maar: boekhouder), de heimwee naar het eenvoudige leven in zijn geboortestreek en de ontgoocheling

over de zeden en gebruiken van de 'moderne' Romein, zo verschillend van het beeld dat hij zich via Vergilius en Petrarca had gevormd, spelen hem parten.

Terug in Frankrijk gaat hij helemaal voor zijn ambitie om het te maken als grote Franse dichter, maar na de dood van Henri II moet hij zijn public relations weer van voor af aan beginnen. Om de 15-jarige François II voor zich te winnen, schrijft hij een *Ample discours au Roi sur le fait des quatre états du royaume de France*. Het garandeert hem een plaatsje op de lijst van koninklijke steuntrekkers, maar daar zal hij slechts weinig van kunnen genieten. Zijn doofheid – die hij had overgehouden aan zijn eerdere ziekte en die in Italië nog was verergerd – maakt dat hij nog slechts schriftelijk kan communiceren en bovendien heeft hij kopzorgen door allerlei familiale problemen. Hij is amper 37 wanneer hij, verzen schrijvend, geveld wordt door een beroerte en overlijdt.

Hierna twee gedichten om zijn werk te illustreren – en een persoonlijke poging om ze te vertalen. De poëzie van du Bellay is voor mij heerlijke nostalgie, niet enkel naar mijn studententijd, maar ook naar de tijd dat poëzie een virtuoos spel van klanken was, een streven naar de formele perfectie, die du Bellay zo goed evenaart: afwisseling van mannelijk en vrouwelijk rijm volgens obligate schema's en met inversies, afbrekingen en enjambementen... Helemaal zoals de oude meesters het voordeden!

(Bron: *XVIe Siècle – Les grands auteurs français du programme*, André Lagarde en Laurent Michard, Bordas, Paris, 1970.)

Heureux qui comme Ulysse...

Dit gedicht uit *Les Regrets (XXXI)* is wellicht zijn bekendste, al was het maar dankzij de muzikale bewerking van Georges Brassens.

Het illustreert de heimwee van du Bellay naar zijn geliefde 'Gallië' tijdens zijn verblijf in Italië. Hij vergelijkt zichzelf met Odysseus en begint het gedicht naar analogie met een vers uit de *Georgica* van Vergilius: '*Felix, qui potuit rerum cognoscere causas*' :

Heureux qui, comme Ulysse, a fait un beau voyage,
Ou comme cestui-là qui conquit la toison,
Et puis est retourné, plein d'usage et raison,
Vivre entre ses parents le reste de son âge!

Quand reverrai-je, hélas! de mon petit village
Fumer la cheminée, et en quelle saison
Reverrai-je le dos de ma pauvre maison,
Qui m'est une province, et beaucoup d'avantage?

Plus me plaît le séjour qu'ont bâti mes aïeux
Que des palais romains le front audacieux;
Plus que le marbre dur me plaît l'ardoise fine,

Plus mon Loire gaulois que le Tibre latin,
Plus mon petit Liré que le mont Palatin,
Et plus que l'air marin la douceur angevine.

*Wie als Odysseus heeft gereisd
Of als de man die 't vlies bekwam,
Is blij dat hij wijs wederkwam
En bij verwanten voort vergrijst!*

*Maar ik, wanneer zie ik het weer,
Mijn dorp en 't roken van de schouw,
Vind ik mijn huis en tuintje gauw,
Voor mij mijn koninkrijk, en méér?*

*Meer nog is het ouderlijk huis me lief,
Dan een Romeins paleis, boud en massief;
Meer hou ik van leisteen dan van marmere*

*Meer van de Loire dan van de Tiber
Geen Palatijn, Liré is me liever
En naast Anjou lijkt de zeelucht armer.*

Les vieux 'Singes de Cour'

du Bellay is een meester in satire – die hij trouwens ook op zichzelf durft toepassen. Dit gedicht (*Regrets, CL*), waarin hij de Franse hovelingen bespot omwille van hun hypocrisie, is daar een mooie illustratie van:

Seigneur, je ne saurais regarder d'un bon oeil
Ces vieux Singes de Cour, qui ne savent rien faire,
Sinon en leur marcher les Princes contrefaire,
Et se vêtir, comme eux, d'un pompeux appareil.

Si leur maître se moque, ils feront le pareil;
S'il ment, ce ne sont eux qui diront du contraire:
Plutôt auront-ils vus, afin de lui complaire,
La lune en plein midi, à minuit le soleil.

Si quelqu'un devant eux reçoit un bon visage,
Ils le vont caresser, bien qu'ils crèvent de rage;
S'il le reçoit mauvais, ils le montrent au doigt.

Mais ce qui plus contre eux quelquefois me dépîte,
C'est quand devant le Roi, d'un visage hypocrite,
Ils se prennent à rire, et ne savent pourquoi.

*Heer, ik moet ze scheef bekijken,
De apen die aan 't hof slechts leren
de pas der prinsen t' imiteren
En in weidse kleren prijken.*

*Ze lachen als hun meester lacht
En als hij liegt, dan blijft het stil
Nog eerder zien ze, als hij 't wil,
vandaag de maan, de zon vannacht.*

*Al wie de koning heeft behaagd,
Krijgt lof, hoewel hun woede knaagt,
Wie hem mishaagt, laten ze staan.*

*Maar wat me nog het meeste stoort:
Hoe hypocriet, als koning 't hoort,
Ze domweg aan het lachen gaan.*

Proustiana

Door Bart Madou

WIE IS WIE IN DE RECHERCHE?

Madeleine Lemaire (1845-1928)

Eigenlijk Jeanne Magdelaine Colle (daar gaan we weer). Zij was een niet onverdienstelijke kunstschilderes, vooral van mondaine taferelen en bloemstukken, en de perfecte 'salonnière' die haar gasten ontving in haar atelier, staande voor haar schildersezel. Proust ontmoette haar voor het eerst in 1892 bij haar thuis in de Rue de Monceau, waar elke dinsdag van april tot en met juni le Tout-Paris mekaar ontmoette. In de *Recherche* is zij vereeuwigd als Mme Verdurin, een prachtige woordspeling van Proust want Verdurin, daarin hoor je natuurlijk *Verre du Rhin* of Rijnglas, een minderwaardige glassoort, waardoor al een en ander gezegd is over Mme Verdurin of Madeleine Lemaire-Colle.

Men kende haar (Madeleine) als vrolijke, burgerlijke, energieke, ongedwongen maar naïeve vrouw. Vooral muzikanten stonden in haar gunst. In de roman van Proust valt ze op door haar vaak lompe opmerkingen, genre: '*Je ne veux pas de ça chez moi!*'

De Verdurins nodigden niet uit voor hun diners: 'er was altijd voor je gedekt.' De soirees verliepen zonder vooropgezet plan. De jonge pianist speelde, maar alleen 'als het hem beliefd', want iedereen moest zich vrij voelen en, zoals M. Verdurin zei: 'Alles voor de vrienden, leve de kameraadschap!' Als de pianist de Walkürerit of de prelude uit Tristan wilde spelen, protesteerde Mme Verdurin, niet omdat ze niet van die muziek hield, maar integendeel omdat deze haar te zeer aangreep. 'Willen jullie dan met alle geweld dat ik weer migraine krijg? Jullie weten immers dat het iedere keer hetzelfde liedje is. Ik weet wat me te wachten staat! Als ik dan morgenochtend opsta, ik bedank ervoor, ben ik geen mens meer!' Speelde hij niet, dan werd er wat gepraat en een van de vrienden - meestal was dat de toen zo geliefde schilder - flapte er dan zoals M. Verdurin dat placht te zeggen 'een geweldige grap uit, waarop iedereen in een luid geschater uitbarstte', en wel in het bijzonder Mme Verdurin die eens - zozeer had zij de gewoonte om alle figuurlijke uitdrukkingen voor de gevoelens die zij onderging letterlijk op te vatten - door dokter Cottard (een jonge arts in die tijd) haar kaak in het lid had moeten laten zetten, die eruit geschoten was doordat ze zo hard moest lachen.

Het was niet toegestaan in rok te komen; men was immers 'vriendjes onder elkaar' en wilde toch vooral niet lijken op die 'vervelende lieden' die gemeden werden als de pest en die slechts uitgenodigd werden voor de grote soirees die men zo zelden mogelijk organiseerde en alleen dan als dat de schilder kon behagen of de musicus bekendheid kon geven. De rest van de tijd onderhield men zich met allerlei raadseltjes en gekostumeerd souperen, maar altijd 'onder ons', zonder ooit een buitenstaander in de 'intieme kring' toe te laten. (De kant van Swann, blz. 242, vertaling Thérèse Cornips)

Het schilderij

Jean-Baptiste Simeon Chardin

De kant van Guermantes is zeker niet het meest opwindende deel uit de *Recherche*. Daarom een goede raad, als het je echt te veel wordt: overslaan! Niettemin staan er wel leuke passages in, zo wanneer de verteller (Marcel – zijn naam wordt in de hele *Recherche* maar eenmaal vernoemd) uitgenodigd wordt in de Parijse woning van de hertog en hertogin van Guermantes en hij op een bepaald moment vraagt om alleen gelaten te worden bij de schilderijencollectie van de hertog, met werk van de kunstschilder Elstir, geïnspireerd door Monet, Renoir, Helleu, Manet, Whistler (aan wie hij zijn naam dankt, want bij benadering een anagram) en vooral Boudin, de oudste van de impressionistische schilderkunstenaars. Wat Vinteuil voor de muziek betekent, is Elstir voor de schilderkunst. Het is echter een stilleven van Jean-Baptiste Chardin dat de aandacht van de verteller trekt: een stilleven met de afbeelding van een rog.

door Monet, Renoir, Helleu, Manet, Whistler (aan wie hij zijn naam dankt, want bij benadering een anagram) en vooral Boudin, de oudste van de impressionistische schilderkunstenaars. Wat Vinteuil voor de muziek betekent, is Elstir voor de schilderkunst. Het is echter een stilleven van Jean-Baptiste Chardin dat de aandacht van de verteller trekt: een stilleven met de afbeelding van een rog.

De mensen die zulke 'verschrikkingen' als deze afwezen, waren verbaasd dat Elstir bewondering had voor Chardin, Perroneau, en zovele schilders van wie zij, mensen van de wereld, hielden. Zij gaven zich er geen rekenschap van dat Elstir van zijn kant ten overstaan van de werkelijkheid (met het speciale kenteken van zijn hang om bepaalde dingen te onderzoeken) dezelfde krachtinspanning had verricht als een Chardin of een Perroneau, en dat hij dientengevolge, als hij op-hield met voor zichzelf te werken, pogingen van dezelfde aard, een soort op hun tijd vooruitlopende fragmenten van zijn eigen werk, in hen bewonderde. Maar dit tijdsperspectief, dat de mensen in staat stelde van Chardins schilderkunst te houden of er althans zonder een gevoel van ongemak naar te kijken, namen zij bij het werk van Elstir niet mede in overweging. (Vertaling M.E. Veenis-Pieters)

ANTOINE VAN DIJCK

Door Marcel Proust

Douce fierté des cœurs, grâce noble des choses
Qui brillent dans les yeux, les velours et les bois,
Beau langage élevé du maintien et des poses
– Héritaire orgueil des femmes et des rois! –
Tu triomphes, Van Dyck, prince des gestes calmes,
Dans tous les êtres beaux qui vont bientôt mourir,
Dans toute belle main qui sait encore s'ouvrir ;
Sans s'en douter – qu'importe - elle te tend les palmes !
Halte de cavaliers, sous les pins, près des flots
Calmes comme eux – comme eux bien proches des sanglots -
Enfants royaux déjà magnifiques et graves,
Vêtements résignés, chapeaux à plumes braves,
Et bijoux en qui pleure - onde à travers les flammes -
L'amertume des pleurs dont sont pleines les âmes
Trop hautaines pour les laisser monter aux yeux ;
Et toi par-dessus tous, promeneur précieux,
En chemise bleu pâle, une main à la hanche,
Dans l'autre un fruit feuillu détaché de la branche,
Je rêve sans comprendre à ton geste et tes yeux :
Debout, mais reposé, dans cet obscur asile,
Duc de Richmond, ô jeune sage - ou charmant fou ?
Je te reviens toujours : un saphir, à ton cou,
A des feux aussi doux que ton regard tranquille.

ANTOINE VAN DIJCK

O zoete hartentrots en edele sier der dingen
die glanzen in de ogen, het hout en het fluweel,
O houding en manieren die hun hooglied zingen
- die erfelijke trots valt vrouw en vorst ten deel! -
Je triomfeert, Van Dijck, prins van de kalme geste,
in alle schone wezens die weldra sterven gaan
en als een fraaie hand zich openen kan ten leste
biedt deze ongetwijfeld jou haar palmen aan!
De ruiters rusten onder dennen, bij het strand,
- en net als dit door tranenvloed haast overmand -
't zijn koningskinderen, nu reeds ernstig en vol luister,
maar zonder verenpraal, hun kleding streng en duister,
met sieraden waarin - door fonkeling verhuld -
het tranenbitter schittert dat hun ziel verhult.
Maar te hooghartig zijn ze voor 't ópen rouwgebaar;
boven dat alles troon jij, precieus wandelaar,
in bleekblauw hemd, met een hand in de zij gedrukt,
in d' andere een vrucht met blad, net van de twijg geplukt,
ik mijmer maar begrijp ze niet: je ogen, je gebaar,
rechttop, maar toch in ruste, daar waar de and'ren wijken,
Hertog van Richmond, jonge wijsgeer - lieve gek? -
ik kom steeds bij jou terug: een saffier rond jouw nek
fonkelt al even zacht als jouw rustige kijken.

Vertaling: Ernst Van Altena

Pathéscope

Door Els Vermeir

AMOUR

Amour, Liefde, met een grote L: eindeloos het aantal films (en boeken) dat aan dit onderwerp werd gewijd. En toch is deze Oostenrijks-Franse film van Michael Haneke uit 2012 vrij uniek. Vast ook de reden waarom hij gelauwerd werd met een Gouden Palm op het Filmfestival van Cannes, een Oscar voor beste buitenlandse film en een prijs voor beste film, beste regie, beste actrice en beste acteur bij de 25ste Europese Filmprijzen.

Toch vind je op het internet mits enig scrollen ook best wat kritiek: te weinig diepgang, te oppervlakkig, te saai... Dat heeft volgens mij alles te maken met de verwachtingen, en wellicht ook de leeftijd, van de kijker. Want inderdaad, wie een flitsende romance vol pathos, spanning en dramatiek verwacht, is eraan voor de moeite. Het verhaal – als je al van een verhaal kan spreken – verloopt uiterst langzaam en speelt zich quasi volledig af in een (vaak donker) appartement ergens in Parijs. Georges en Anne, twee hoogopgeleide bejaarden, gewezen muzikleraren, genieten van hun oude dag tussen boeken en concerten, tot het noodlot toeslaat en Anne door een beroerte verlamd wordt. En dan toont de film het echte leven en de echte liefde. Want ja, de dialogen lijken soms oppervlakkig en weinigzeggend, en ja, er worden nauwelijks herinneringen opgehaald aan hun vroegere leven. Maar is dat niet hoe het er ook in het echte leven aan toe gaat bij een koppel dat een eeuwigheid samen heeft doorgebracht, alles al heeft beleefd, alles al heeft verteld?

Net door dingen niet uit te spreken, wordt er zoveel gezegd. De frustraties, de fierheid en het gevoel van vernedering van Anne, eens een intelligente, onafhankelijke vrouw, die zich plots letterlijk bloot moet geven en afhankelijk wordt als een baby. De onmacht en het eindeloze maar uiteindelijk toch eindige geduld van Georges.

Het is een film die enerzijds de schoonheid van diepe, door de tijd gerijpte en van passie ontdane liefde toont, maar anderzijds ook talloze vragen oproept en ons uitdaagt die trachten te beantwoorden: voor of tegen euthanasie, voor of tegen medische interventies ... Vragen waarop het antwoord ons soms zo voor de hand lijkt te liggen, terwijl dat helemaal niet het geval is.

Ook de relatie tussen (bejaarde) ouders en (volwassen) kinderen wordt herkenbaar geïllustreerd: dochter Eva, die ver van haar ouders haar eigen leven heeft

opgebouwd, wordt plots geconfronteerd met dat wat je als kind altijd verwacht maar steeds weigert te geloven: de aftakeling en nakende dood van je ouders. Haar reactie is er een van opstandigheid, ongeloof en lichte paniek: er moeten toch manieren bestaan om dit proces stop te zetten, om de moeder waar ze mee opgegroeid is en waarvan ze verwachtte dat die er altijd zou zijn, terug te brengen. En net door die reactie kwetst ze haar vader, die zich ten onrechte aangevallen voelt en haar toegestoken hand als een verwijt over zijn onmacht en ontoereikendheid ziet.

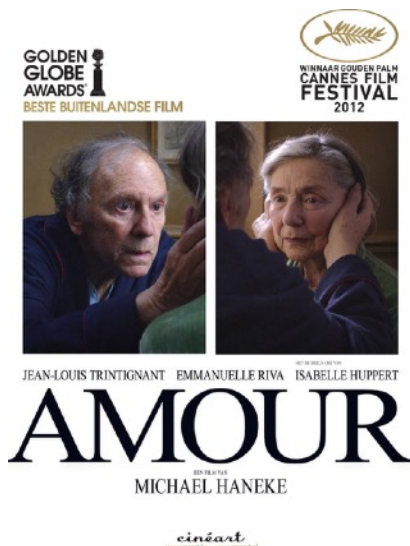
Dus neen, wat mij betreft is deze film niet oppervlakkig, maar toont hij in de kleine, alledaagse handelingen net zoveel onuitgesproken, maar herkenbare gevoelens.

Onwillekeurig moest ik bij deze film ook denken aan die andere grote en gelauwerde liefdesfilm, *Hiroshima mon amour*, de Frans-Japanse verfilming van Alain Resnais uit 1959 van het gelijknamige boek van Marguerite Duras. Ik was bij het herbekijken daarvan dan ook verrast te ontdekken dat beide hoofdpersonages gespeeld worden door dezelfde actrice, Emmanuele Riva.

Eenzijds is het contrast tussen beide films groot: bij *Hiroshima mon amour* gaat het om een jeugdige, passionele en onmogelijke liefde (of beter: liefdes), die lijdt onder het enorme trauma van de Tweede Wereldoorlog, daar waar *Amour* net een levenslange liefde toont die getroffen wordt door een eerder klein en zeer persoonlijk trauma.

En toch zijn er ook gelijkenissen. De traagheid van de film en de centrale, bijna unieke plaats van het koppel om maar iets te noemen. Al wordt dat laatste in *Hiroshima mon amour* wel afgewisseld met documentaire beelden over de gevolgen van de atoombom. Daarnaast is ook het 'dicht op de huid zitten' van de camera iets wat beide films delen. Net als, tot slot, de inspanningen die van de kijker worden verwacht om zich in te leven en voorbij het louter feitelijke van de gebeurtenissen te kijken.

Twee films die absoluut het bekijken waard zijn, dus!

Gelezen en goedgekeurd

Door Bart Madou

WAAROM IK SCHRIJF, DOOR GEORGE ORWELL - RECENSIE

In 2020 (her)verscheen de vertaling van een aantal essays van George Orwell onder de titel 'Waarom ik schrijf – verhalende essays'. Een dertigtal essays die Orwell bijeen geschreven heeft tussen april 1931 en 1948. Zeer leesbaar, want inderdaad verhalend en vanuit een erg persoonlijke visie tot stand gekomen. Essays à la Montaigne dus, over verscheidene onderwerpen, maar doorgaans met een zeer herkenbaar, sociaal bewogen en politiek tintje. Orwell was zijn leven lang een man van de linkerzijde, wat niet wegneemt dat hij regelmatig kritiek, soms felle, had op ongerijmdheden bij de linkse intelligentsia.

Nogal wat stukken zijn erg gedateerd, zeker deze geschreven net voor of bij het begin van WO II, ook al omdat hij toen nog onvoldoende wist hoe de nabije toekomst er zou uitzien. Een aantal essays focussen op literaire onderwerpen. Zo lezen wij titels als *Herinneringen aan de boekwinkel* ('Er was een tijd dat ik echt van boeken hield, van de aanblik en geur en hoe ze aanvoelden hield, ik bedoel als ze tenminste vijftig jaar oud waren.'), Bespreking van Adolf Hitlers *Mein Kampf* ('Toen bleek plotseling dat Hitler allesbehalve achtenswaardig was. Een van de resultaten hiervan was dat de Engelse uitgave werd voorzien van een nieuwe omslag, waarop stond dat alle winsten afgestaan werden aan het Rode Kruis.'), *Schrijvers en Leviathan* ('Ieder literair oordeel bestaat uit het verzinnen van een stel regels ter rechtvaardiging van een instinctieve voorkeur. Je werkelijke reactie op een boek – als je al een reactie hebt – is meestal 'dat boek bevalt me' of 'het bevalt me niet', en wat dan volgt is een rationalisatie.') en *Waarom ik schrijf* (waar de titel van deze bundeling naar genoemd is). Maar laat ik mij hier vooral inlaten met het laatstgenoemde essay, geschreven in de zomer van 1946.

Ja, waarom schrijft Orwell? Wanneer is het begonnen ('ik was misschien vijf of zes jaar'), want hij gaat uitgebreid in op zijn jeugd jaren in het gezin (hij was de middelste van drie, telkens met een leeftijdsverschil voor en na van ongeveer vijf jaar), maar eens die periode achter de rug veralgemeent hij zijn persoonlijke kijk op het schrijverschap. Volgens Orwell zijn er vier grote beweegredenen om te schrijven, en ze zijn in elke schrijver aanwezig, beweert hij.

Vooreerst: puur egoïsme (jawel) en fijntjes voegt hij eraan toe dat dit motief evengoed geldt voor kunstenaars, wetenschappers, politici, zakenlieden enz.: 'de hele bovenlaag van de mensheid'. Zo vernemen wij dat schrijvers wel ijdel zijn

dan journalisten, maar minder op geld belust. Ten tweede is er de zgn. esthetische geestdrift, bij veel schrijvers is die weliswaar zwak volgens Orwell, maar niettemin is 'boven het niveau van spoorboekje, geen enkel boek helemaal vrij van esthetische overwegingen'.

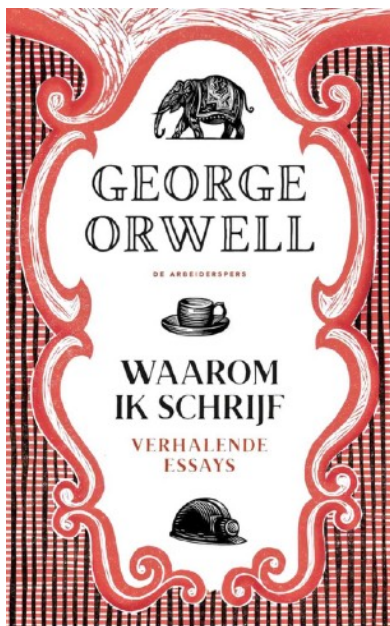
Ten derde wordt de historische prikkel genoemd, hierover zegt Orwell niet zoveel, het is het verlangen om de waarheid uit te zoeken en voor het nageslacht te bewaren.

Tot slot zijn er de politieke doeleinden. Geen enkel boek is er vrij van meent Orwell, mensen die het tegendeel beweren, dat noemt hij op zichzelf al een politieke denkwijze.

Natuurlijk zijn deze vier impulsen vaak in strijd met elkaar en natuurlijk variëren ze van persoon tot persoon en bij dezelfde persoon van ogenblik tot ogenblik. Zelf beweert Orwell dat hij vooral de eerste drie motieven het belangrijkste vindt, tenminste in vreedstijd. Maar ja, toen verscheen Hitler op het toneel, barstte de Spaanse burgeroorlog los en sinds 1936 was elke regel die hij schreef direct of indirect geschreven tegen het totalitarisme en voor het democratisch socialisme. Meer zelfs: het liefste wou hij het schrijven over politiek tot kunst verheffen.

Als hij dan de laatste bladzijden van zijn essay overleest, valt het hem op dat hij uitsluitend lijkt te schrijven voor het algemeen welzijn, maar nee, besluit hij, zo is het niet, want elke schrijver (dus ook hijzelf) is 'ijdel, zelfzuchtig en lui en zijn diepe beweegredenen zijn in diepste wezen een mysterie.' Als schrijver word je gedreven door een demon, aan wie je niet kan weerstaan. Hij eindigt ten slotte met een mea culpa door te bekennen dat hij vroeger veel onzin geschreven heeft: overtollige adjectieven, mooie passages zonder inhoud. Het ontbrak toen gewoon aan politieke gerichtheid.

George Orwell, *Waarom ik schrijf*,
De Arbeiderspers, 2020, 382 blz.

Buitenbeentjes

Door Andreas Van Rompaey

DE GESCHIEDENIS HERSCHREVEN

Interview met Noud Bles

In 2020 werd Noud Bles (Vinkeveen, °19.03.1945) in de bloemetjes gezet ter gelegenheid van zijn vijfenzeventigste verjaardag. Van het tijdschrift *Bühne* verscheen een speciaal nummer dat volledig aan de bijzonder veelzijdige auteur gewijd is. Na *De Poolse weg* (1990) bracht *Aspekt* ook *De barokjager* (1983) en *Bevrijdingsvuur* (1994) opnieuw uit. Dat is niet zo verwonderlijk, want hoewel hij tevens gedichten en essays schrijft, maakte hij toch vooral naam als romancier. In zijn romans komen historische omwentelingen aan bod en plaatst hij verschillende tijdperken naast elkaar. Hij laat de personages meestal zowel een uitwendige als een inwendige reis maken. Zijn bekendste werk, *De Poolse weg*, speelt zich af

tegen de achtergrond van het uiteenvallen van de Sovjet-Unie en wijst op zijn preoccupatie met de lang onbekend gebleven Oost-Europese literatuur en cultuur. In *De Tijd* duidde recensent Corine Spoor het boek dan ook aan als 'de eerste Nederlandstalige perestrojkaroman'.

In 1963 debuteerde u met het gedicht 'Noodlot' in het dagblad De Tijd-Maasbode. Uw eerste officiële boekpublicatie verscheen pas twintig jaar later. Wat is de reden hiervoor?

Tussen mijn eerste publicatie, het gedicht 'Noodlot' in *De Tijd-Maasbode* (9 maart 1963), en de verschijning van mijn debuutroman *De barokjager* (maart 1983) ligt inderdaad twintig jaar, maar ook negentien verschillende publicaties, variërend van gedichten (waaronder het gedicht 'Wij leven', dat in 1964 bekroond werd met de poëzieprijs van de *Jong-Nederlandse Literaire Dagen* in Sint-Martens-Latem, en een in eigen beheer uitgegeven dichtbundel) tot een kortverhaal en een literair reisverslag.

Natuurlijk speelden ook persoonlijke omstandigheden en ontwikkelingen een rol. Na de opleiding HTS-elektrotechniek ging ik in militaire dienst. In 1968 werd ik

technical writer bij het Amerikaanse bedrijf Friden in Nijmegen. Dat bedrijf staakte zijn activiteiten in Nederland en ik stapte over naar een organisatorische functie aan de medische faculteit van de Universiteit Nijmegen. Tijdens deze eerste werkperiode kreeg ik weinig kans om literair te schrijven. Maar aan de universiteit herontwaakte mijn behoefte om creatief te schrijven, dit keer hoofdzakelijk in de vorm van korte verhalen die steeds langer werden en uiteindelijk uitmondde in de roman *De barokjager*.

Na uw studies ging u dus aan de slag als technisch schrijver. Ook uw romanpersonages oefenen vaak beroepen uit die aansluiten bij de bètawetenschappen. Ziet u gelijkenissen met taalarbeid?

Als technisch schrijver leerde ik twee dingen waaruit ik later als creatief schrijver voordeel heb gehaald. Ik leerde mij heel precies uit te drukken als dat nodig was. Een onhandige of voor verschillende uitleg vatbare formulering in een technische verhandeling kan lastig uitwerken voor een onderhoudsmonteur aan de andere kant van de wereld. Verder raakte ik bedreven in het op tijd afleveren van omvangrijke teksten. Wanneer een nieuw apparaat op de markt kwam, moest het technische handboek meteen beschikbaar zijn.

In mijn ogen valt de aansluiting van mijn hoofdpersonages bij de bètawetenschappen best mee. De verschillen en overeenkomsten tussen de alfa- en de bètawereld fascineren mij wel. In het bijzonder in situaties waarin die werelden elkaar raken, zoals in de geneeskunde en de sterrenkunde. Taal stelt ons in staat tot grenzeloze verbeelding en tot onderzoek van de werkelijkheid. Ik probeer in wisselend evenwicht te blijven balanceren. Andere zogenaamde tegenstellingen die ik als schrijver fascinerend vind, zijn: de verhouding tussen de stad en het platteland en de relatie tussen de grote geschiedenis en de kleine levens van individuele mensen.

Volgens uw uitgever gaat u telkens heel gedisciplineerd en gestructureerd te werk. Brengt u in uw romans samenhang aan door alles nauwkeurig op voorhand vast te leggen? Staat u positief ten opzichte van Willem Frederik Hermans' visie op de 'klassieke roman'?

Ik vrees dat ik nooit een verhaal of een roman zou kunnen voltooien zonder de discipline van vaste schrijftijden. Tijdens het min of meer gestructureerd werken laat ik met opzet zoveel mogelijk toevalligheden toe. Het belang van associaties en vrije invallen mag niet onderschat worden. Ik onderschrijf de mus van Hermans, die niet zonder reden van het dak kan vallen, maar probeer telkens fanatiek te ontdekken waar, wanneer en hoe mussen op de dakrand blijven, nooit een

dak opzoeken en andere vluchtroutes kiezen. Bij elk nieuw boek wordt de roman opnieuw uitgevonden.

Van enkele van uw romans gaf uitgeverij Aspekt een herziene tweede druk uit. Heeft u veel aanpassingen doorgevoerd? Komt de behoefte hieraan voort uit perfectionisme?

Het uitbrengen van een herdruk blaast een boek nieuw leven in. Uitgeverij *Aspekt* zorgt bovendien voor een blijvende beschikbaarheid van de door haar uitgegeven boeken. Waarvoor hulde! De herziening omvat vaak de aanpassing aan de nu geldende spellingsregels, een weinig geestverheffend werk. Een enkele keer laat ik een paar woorden weg als de tekst daardoor nog sterker wordt. Mijn perfectionisme wordt ingeperkt door het besef dat de laatste fout onmogelijk uit de drukproef gehaald kan worden. De lezer verdient het echter dat schrijver en uitgeverij op dit punt hun uiterste best doen.

Wilt u als romancier vooral het concrete of het algemene van de geschiedenis belichten? Gaat dit gepaard met het uitdragen van een boodschap?

Als romanschrijver wil ik de kleine geschiedenis van individuen verbinden met de grote geschiedenis. Meestal beïnvloedt de grote geschiedenis meer de kleine dan omgekeerd, maar al de kleine geschiedenissen samen brengen wel de grote geschiedenis voort. In het kleine, in het detail zoek ik kenmerken van het grote, van het geheel. Ik word erg blij van het ontdekken van verbanden hiertussen.

Een echte boodschap heb ik niet, wel een fascinatie voor het faustiaanse in de mens, voor de onbedwingbare neiging om te streven naar het onbereikbare. Het beste voorbeeld hiervan vormt mijn verhalendrieluik *Faust aan de Waal* (2011).

In Zoons zonder vader (2019) verbindt u het verhaal over een intredende kloosterling met de herkomst van het monotheïsme. De ondertitel van deze roman luidt: 'Hoe het geloof in één god het geweld bracht onder de mensen.' Verschilt het monotheïsme in dit opzicht van het polytheïsme? Houdt religie ook geen positieve, niet-repressieve aspecten in?

Zoons zonder vader is het directe gevolg van een confrontatie. Ik zag het portret van de monotheïstische farao Echnaton aan de wand van het jezuïetenklooster in El Minya en vroeg mij af wat het ene met het andere te maken had. Dertig jaar en veel historische ontwikkelingen later verscheen de roman die gaat over de vraag waarom het monotheïsme zo vaak gepaard gaat met uitbarstingen van geweld. Het polytheïsme is zeker niet vrij van geweld. Alle religies lijken hieraan te lijden. Maar het monotheïsme claimt met zijn 'enige, ware god' de uitsluiting van andere

geloofsrichtingen en goden. Religies hebben veel positieve kanten. Ze brengen meestal een boodschap van vrede. Maar het verbaast mij telkens hoe weinig die boodschap betekent als de onderlinge verhoudingen onder druk komen te staan. Neem nu de houding van de orthodoxe kerk ten opzichte van het conflict tussen Rusland en Oekraïne.

De oorsprong van het monotheïsme situeert u in de Egyptische oudheid. U herschrijft dit deel van de geschiedenis door aandacht te schenken aan de positie van de vrouw. Is het belangrijk om de geschiedenis met nieuwe ogen te bekijken?

Ja, de geschiedenis moeten we telkens opnieuw, en steeds op een andere manier, benaderen. Juist in de Egyptische oudheid is de positie van sommige vrouwen heel beslissend geweest, en – minstens zo belangrijk – voldoende aan de oppervlakte gekomen om die in een roman een wezenlijke plaats te geven.

Mede onder invloed van zijn geestelijke mentors onderneemt het hoofdpersonage van Zoons zonder vader een zoektocht naar de essentie en de oorsprong. Hebben uw verhalen meestal een mythische en psychoanalytische onderlaag omdat u eveneens hierdoor gefascineerd bent?

Als geschiedenis de vader is van de letterkunde, dan is mythologie de moeder. Bij elke roman loop ik altijd een relevante mythologie door om te kijken naar de bronnen van verhalen. Een van de mooiste ontdekkingen in dit verband is de overeenkomst tussen mythische fabelfiguren en aangeboren medische afwijkingen die als 'wondergeboorten' bekendstaan. Denk aan de zeemeermin, de januskop, de hazenlip, de hemelkijker, de cycloop, de dwerggroei etc. Daarover stelde ik met een arts-anatoom een mooi boekje samen, getiteld *Mythen en wondergeboorten* (2015). Psychoanalyse an sich is voor mij als romanschrijver niet leidend, wel de drijfveren van de personages alsook de vraag waar deze uit voortkomen.

In uw werk brengt u de niet-westerse literatuur en cultuur onder de aandacht. Laat u zich ook door buitenlandse auteurs beïnvloeden?

Niet-westerse literatuur is interessant omdat deze anders dan de Angelsaksisch georiënteerde literatuur bijzonder veelvormig en vaak heel oorspronkelijk is. Mijn eerste voorbeelden waren Russische auteurs uit de negentiende eeuw, in het bijzonder Dostojewski. Tsjechov beschouw ik als de meester van het korte verhaal. Grootmeesters uit andere taalgebieden die ik bewonder, zijn: Kōbō Abe, Jun'ichirō Tanizaki (Japan), Sándor Márai, Péter Esterházy, Magda Szabó, Péter Nádas, Dezső Kosztolányi (Hongarije), Thomas Mann (Duitsland), Bohumil Hrabal, Milan Kundera (Tsjechië), Joris-Karl Huys

mans (Frankrijk), Gao Xingjian (China), Joaquim Maria Machado de Assis (Brazilië) en nu ver-
geet ik er nog veel.

Hoe is uw belangstelling voor de vroegere Oostbloklanden ontstaan? In welke hoedanigheid bent u hiermee tijdens de Koude Oorlog in aanraking gekomen?

Die voor mij vanzelfsprekende belangstelling is ontstaan na het lezen van *Schuld en boete* (1866) van Dostojewski en werd verder aangewakkerd door een themareis over beeldende kunst naar Rusland in 1981. Daarna heb ik geprobeerd zoveel mogelijk landen in Centraal- en Oost-Europa te bezoeken en ben ik de verandingsprocessen daar blijven volgen. Het bezit van een vakantiewoning in Hongarije van 2001 tot en met 2020 hielp me later daarbij. Op dit moment stel ik, op verzoek van uitgeverij *Aspekt*, een boek samen uit historische en literaire teksten die een licht werpen op het conflict tussen Rusland en Oekraïne.

Uw verhalen krijgen steeds een concrete ruimtelijke invulling, wat aanleiding gaf tot hierop gebaseerde reizen en wandelingen. Beschouwt u zichzelf ook als reisauteur?

Sinds het najaar van 2021 word ik beschouwd als wandelauteur. Wim Huijser nam toen in zijn bloemlezing *Hier loop ik dan. Het mooiste uit de Nederlandse wandelliteratuur* een fragment op uit mijn debuutroman *De barokjager*, met als gevolg dat dit boek uit 1983 werd herdrukt. Een reisauteur ben ik (nog) niet. Maar een schrijver heeft mijns inziens vooral de taak zich te verhouden tot zijn of haar wereld en zijn of haar tijd. Reizen biedt het grote voordeel andere perspectieven te kunnen ontwikkelen. Het hoogste wat een schrijver volgens mij kan nastreven, is het stilzetten van de tijd door alles van dat moment in het verhaal op te nemen. Bij ons lukt dat alleen A.F.Th. van der Heijden. Reizen is lezen. Bij elke buitenlandse reis verdiep ik me in de plaatselijke literatuur. Er is immers geen betere manier om een land te leren kennen dan 'van binnenuit' door middel van verhalen, gedichten en romans.

In uw thuisstad Nijmegen bent u actief in het literair-culturele leven. U onderhoudt nauwe banden met andere Nijmeegse auteurs, zoals Thomas Verbogt en Victor Vroomkoning. Bestaat er zoiets als een Nijmeegse mentaliteit die jullie gemeenschappelijk hebben en die in jullie werk terug te vinden is?

Nijmegen is mijn thuisstad, al woon ik er niet. Een gemeenschappelijke mentaliteit heb ik onder de 'Nijmeegse auteurs' niet kunnen ontdekken. Als je het werk van Thomas Verbogt en Victor Vroomkoning naast dat van mij legt, dan zal je

opvallen hoe uiteenlopend de drie oeuvres zijn. De unieke locatie van Nijmegen maakt het wel mogelijk om de verschillen en overeenkomsten tussen de stad en het platteland te verkennen. Het aantrekkelijke aan Nijmegen is dat de stad zich op het snijvlak van Noord en Zuid bevindt, door de rivier de Waal doorsneden wordt en een mooie omgeving bezit. Ook heerst er een gunstig literair klimaat dat een positieve invloed op ons allen uitoefent en ons aan elkaar bindt. Bibliotheken, boekhandels en verenigingen creëren, met steun van het stadsbestuur, een vruchtbare bodem voor schrijvers.

Door Rita Vanhoutte

EEN PALEIS VAN BIJNA EEN EEUW OUD: BOZAR

Het begon allemaal in 1913, toen Koning Albert I tijdens een audiëntie aan burgemeester Adolf Max te kennen gaf dat het de diepste wens van Koningin Elisabeth was om in Brussel een tempel gewijd aan de Muziek en de Beeldende Kunsten te laten oprichten en waar diverse kunstzinnige uitingen van nationaal leven zich in een passend kader zouden kunnen ontplooiën.

Nog datzelfde jaar werden de studies gestart en op 4 april 1922 werden in het Brusselse stadhuis de statuten van de vereniging 'Paleis voor Schone Kunsten' ondertekend.

Laat dit nu een eeuw geleden zijn en vandaar het idee om dit jaar te starten met 'Het Project Paleis' in Bozar, in aanloop van het daadwerkelijk eeuwfeest, naar aanleiding van de officiële opening op 4 mei 1928. Bij elke speciale verjaardag was 1928 dé datum om de aandacht te vestigen op de opening van het gebouw van architect Victor Horta.

'Project Paleis' is dus de viering van een project dat 100 jaar geleden startte.

De curator van deze tentoonstelling, professor architectuur aan de UGent, Wouter Davidts, stelde aan drie architecten en negen kunstenaars voor om niet alleen eigen werk mee te brengen, maar ook werk van iemand anders: bijkomende genodigden of 'special guests' om het feest volledig te doen slagen. Dit konden werken zijn die ooit tentoongesteld werden, muziek die in de concertzalen had geklonken, documenten uit de archieven of een werk dat een onuitwisbare indruk op hen had gelaten.

Wat vertellen die werken over de jarige? Over wat hij destijds moest worden, gisteren is geweest, en vandaag is.

Maar op dit verjaardagsfeest wilden de aangesproken kunstenaars ook ruimte laten voor verwachtingen naar de toekomst van het Paleis voor Schone Kunsten.

Deze tentoonstelling is enkel een start. Tussen nu en 2028 liggen er nog zes jaren van initiatieven vooraleer een eigenlijk eeuwfeest zal gevierd worden.

- LARA ALMARCEGUI schreef de som van het gewicht van alle materialen die gebruikt werden voor de bouw op een muur: gigantische tonnen gravel, zand, klei, cement, blauwe steen, staal, hout, gyproc, marmer, zink bitumen en linoleum!
- SAMMY BELOIJ trad samen met Johan Lagae en het architectuurcollectief Traumnovelle in dialoog over de relatie van het Paleis met het koloniale verleden van België, hier te zien op de grote ramen die uitgeven op de Hortahal.
- LYNN CASSIERS componeerde *Pocket Anthem for a Palace*, een muziekstuk voor de 100ste verjaardag. Zelf zocht ze de affiche op van Duke Ellington die zijn allereerste twee concerten in het Paleis gaf op 2 april 1939. Een jaartje later zouden er geen zwarte muzikanten in ons bezet land meer mogen optreden.
- JEREMIAH DAY vond in de archieven het verhaal over de eedaflegging van koning Boudewijn I waarop Julien Lahaut 'Vive la République!' scandeerde en later in zijn woning werd vermoord. Hij maakte daarover een ruimtelijke installatie en een video.
- SYLVIE EYBERG bezocht in 2005 de tentoonstelling '*Tout est réel ici*'. Toen ze een tweede keer wou komen kijken, was de tentoonstelling vroegtijdig gestopt. Zij reconstrueert haar nu volledig.
- LIAM GILLICK maakt een sprookje 'Max De Vos', geïnspireerd door historische bronnen over het Paleis.
- Het platform voor productie en distributie van film en video, AUGUSTE ORTS, koos een film van Chantal Akerman, getoond in 1995-1996 '*In the Mirror*' en ziet de gelijkenis van de halfnaakte getrouwde vrouw van middelbare leeftijd die in de spiegel haar lichaam inspecteert, met de toestand van het Paleis na een eeuw intensief gebruik.
- ANNAÏK LOU PITTELOUD zorgt voor een herschikking van bestaande tentoonstellings-elementen uit het magazijn in '*Bed*'.
- KOEN VAN DEN BROEK schildert in een recent werk het dak van het Louvre in Abu Dhabi als exponent van de imperialistische politiek van de internationale musea. Ook verhuisde hij een paar weken zijn atelier om prints van archief-foto's van het Paleis al schilderend te bewerken.

Er zijn nog zoveel interessante kunstwerken vanuit het verleden bovengehaald door de kunstenaars van vandaag, maar ook nog méér recent werk van hen, te zien in zalen en gangen van het gebouw waar men anders zelden komt, waardoor dit 'eeuwfeest' zeker onze aandacht vraagt om vóór 21 juli te bezoeken.

Poëziepad in het kasteelpark van Loppem

*Gwij Mandelinck, Guido Dobbelaere, Riet Vanhaecke,
Anna-M Timmerman, Patrick Vanhaelemeesch,
Maurits De Coen, Bart Madou*

doorlopend van 15/6/2022 t.e.m. 15/9/2022

HET BELEEFDE GENOT
CULTURELE EN LITERAIRE KRING